

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

KÉZIKÖNYV

Az eredményszemléletű számviteli dokumentumok adatainak hasznosításához
a központi költségvetési szervek gazdálkodásában

2026. március

www.asz.hu

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

Kézikönyv

Az eredményszemléletű számviteli dokumentumok adatainak
hasznosításához a központi költségvetési szervek gazdálkodásában

2026. március

A kézikönyv elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN igazgató, vezető közgazdász

Készítették:

DR. VAS GYÖRGY egyetemi docens, külső szakértő

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN vezető közgazdász, egyetemi docens

Az előkészítésben közreműködött:

KISTÓTH KRISZTINA ellenőrzésvezető

DR. NAGY JUDIT számvevő

Lektorok:

DR. LADÓ JUDIT MÁRIA okleveles könyvvizsgáló, címzetes egyetemi docens

SZAMKÓ JÓZSEFNÉ okleveles könyvvizsgáló

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-4005-003/2026

Tartalom

Módszertan	1
1. Vagyongörzési mutatók	4
1.1. Korrigált vagyenváltozás és annak aránya mutató (Ft, %)	6
1.2. Befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója (%)	8
1.3. Beruházási aktivitás mutató (Ft).....	10
1.4. Eszközptlási mutató (Ft, %)	11
1.5. Teljesen, nullára leírt eszközök arányának korrigált mutatója (%).....	12
1.6. Használhatósági fok mutató (%).....	14
1.7. Eszközmeújítási mutató (%).....	17
1.8. Parciális vagyongörzési mutatók (%)	18
1.8.1. Folyamatban lévő beruházás aránya mutató (%).....	18
1.8.2. Eszközértékesítésen realizált eredmény mutató (Ft).....	19
1.8.3. Terven felüli értékcsökkenés aránya mutató (%)	21
1.8.4. Befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése mutató (%)	22
2. Jövedelmezőségi mutatók	24
2.1. Kötelezettségállomány változásához kapcsolódó mutatók	25
2.1.1. Kötelezettségállomány éven belüli változása mutató (%)	25
2.1.2. Kötelezettségállomány éven túli aránya mutató (%).....	27
2.2. Korrigált követelésállomány változása mutató (%)	29
2.3. Korrigált követelésállomány aránya mutató (%)	32
2.4. Követelések értékvesztése arányának mutatója (%).....	35
2.5. Behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya mutató (%)	37
2.6. Készletek értékvesztése arányának mutatója (%)	39
3. A mutatók együttes bemutatása és közös elemzése	41

Bevezetés

Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) ellenőrzi a költségvetési fejezetet irányító szerv és a fejezetbe sorolt költségvetési szervek működését, értékeli az államháztartás számviteli rendjének betartását. Ennek és más tevékenységeinek során az ÁSZ érzékelt, hogy a 2014-ben bevezetett államháztartási számvitel¹ eredményszemléletű dokumentumainak adatai a gyakorlatban kevésbé hasznosulnak. Következésképpen a pénzügyi számvitel keretében nagy munkával összeállított mérleg és eredménykimutatás gazdag információi nem járulnak hozzá a költségvetési gazdálkodás eredményesebbé tételéhez. Ezért az ÁSZ módszertant és mutatószámrendszert dolgozott ki arra, hogy az eredményszemléletű számviteli adatokat miként lehet felhasználni a központi költségvetési szervek (vagyon)gazdálkodásának értékelésére. Az értékelési módszertan kiinduló pontját a versenyszférában alkalmazott, bevált módszerek, mutatók kiválasztása jelentette, amelyeket korrigált a költségvetési szervek sajátosságainak megfelelően. Ezt annak érdekében tette, hogy a mutatók gazdaságilag értelmezhetőek, pontosak legyenek.

A módszertant egy elemzéssorozatban² az ÁSZ tesztelte is, véletlenszerűen kiválasztott központi költségvetési szervekre, valamint két konkrét szakágazatra is. A tesztelés bizonyította a módszertan használhatóságát. A módszertan hozzájárul ahhoz, hogy a központi költségvetési szervek vezetői, az irányító szervek és az ellenőrzést végző szervezetek az eredményszemléletű dokumentumok alapján reálisan és objektíven tudják értékelni egy-egy költségvetési szerv vagyongazdálkodását, azonosítani tudják a felmerülő kockázatokat. Az alkalmazás megkönnyítéséhez foglaltuk kézikönyvbe (a továbbiakban: Kézikönyv) a módszert, ami magyarázatokkal ellátva segíti a mutatószámrendszer használatát. A Kézikönyvben foglaltak hasznos iránymutatást adhatnak önkormányzatok, illetve önkormányzati költségvetési szervek szakemberei számára is, de a gyakorlati alkalmazás során figyelembe kell venniük, hogy a rájuk vonatkozó szabályok több ponton eltérnek a központi költségvetési szervek szabályozásától.

Módszertan

A Kézikönyv a központi költségvetési szervek pénzügyi beszámolóí eredményszemléletű adatai elemzésére kialakított ÁSZ módszertant tartalmazza rendszerezett formában. Bemutatja az egyes mutatók célját, értelmezését és a köztük lévő összefüggéseket. Magában foglalja az aktuális éves költségvetési beszámoló alapján reprodukálható módon a mutatók számítási módszertanát, az ezt befolyásoló, esetleges torzító tényezőket. Mivel a módszertan egyik kiemelt célja rámutatni a gazdálkodás lehetséges kockázataira, kiemelésre kerül a mutatók lehetséges értéktartományán belül az az érték, ami kockázatot jelez. Ehhez felhasználásra kerültek az ÁSZ korábbi elemzései során gyűjtött gyakorlati tapasztalatok.

A mutatók alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy az elemzett időszakban módosultak-e a releváns jogszabályok, illetve történt-e változás az ellátott közfeladatban, a tevékenységi körben. A torzító tételek azonosításának, kiszűrésének elmaradása lényegesen

¹ 4/2013 (I.11.) kormányrendelet az államháztartás számviteléről

² Az alábbi elemzések az ÁSZ honlapjáról letölthetők a www.asz.hu/elemzések

- „A költségvetési intézmények elemzése az eredményszemléletű elszámolások alapján - A költségvetési intézmények vagyongazdálkodása” T/606
- „A költségvetési intézmények elemzése az eredményszemléletű elszámolások alapján - A központi költségvetési szervek eredményes gazdálkodásának kockázatai” T/609
- „A költségvetési intézmények elemzése az eredményszemléletű elszámolások alapján - Az eredményszemléletű számvitel alkalmazása a költségvetési szerveknél” T/610
- „A gazdálkodás és a vagyongazdálkodás értékelése eredményszemléletű mutatók alapján a szakképzés és a fekvőbetegellátás szakágazatokban” T/624

javíthatja, vagy akár ronthatja egy intézmény vagyongazdálkodással összefüggő mutatóit, így a költségvetési szerv vagyongazdálkodásának eredményeiről, kockázatairól akkor kapható reális kép, ha ezeket a tételeket kiszűrjük.

Mutatószámok rendszere

A következőkben bemutatásra kerülő összesen 18 mutatót két csoportba rendeztük. Elsőként a tizenegy vagyongazdálkodási, majd a hét jövedelmezőségi mutatót elemezzük. Vagyongazdálkodás alatt a nemzeti vagyongazdálkodásba tartozó befektetett eszközök mérlegben szereplő értékének megőrzését értjük. A jövedelmezőségi mutatók a szervezet mérleg szerinti eredményének változását, az azt alakító tényezők változását, illetve azoknak a mérlegre gyakorolt hatását az eredményben számszerűsítik. A mutatók összefüggenek, illetve hatással vannak egymásra és több mutató együttes elemzése az összefüggések mélyebb megértését teszi lehetővé.

Az első ábrán bemutatjuk a kézikönyvben elemzett 18 mutatót, amelyeket vagyongazdálkodási és jövedelmezőségi szempontból csoportosítottunk. A megnevezések mögött zárójelben feltüntettük, hogy a mutató forintban kifejezett értéket vagy százalékban megadott viszonyszámot szolgáltat. A vagyongazdálkodási mutatók esetében az utolsó négyet egy külön kis négyzetbe helyeztük, annak jelzésére, hogy ezek parciális mutatók³.

1. ábra: A mutatószámrendszer

Vagyongazdálkodási mutatók	Jövedelmezőségi mutatók
Korrigált vagyongazdálkodás és annak aránya mutató (Ft, %)	Kötelezettségállomány éven belüli változása mutató (%)
Befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója (%)	Kötelezettségállomány éven túli aránya mutató (%)
Beruházási aktivitás mutató (Ft)	Korrigált követelésállomány változása mutató (%)
Eszközpótlási mutató (Ft, %)	Korrigált követelésállomány aránya mutató (%)
Teljesen, nullára leírt eszközök arányának korrigált mutatója (%)	Követelések értékvesztése arányának mutatója (%)
Használhatósági fok mutató (%)	Behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya mutató (%)
Eszközmegújítási mutató (%)	Készletek értékvesztése arányának mutatója (%)
Folyamatban lévő beruházás aránya mutató (%)	
Eszközértékesítésen realizált eredmény mutató (Ft)	
Terven felüli értékcsökkenés aránya mutató (%)	
Befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése mutató (%)	

A mutatószámrendszer és módszertan mindenekelőtt annak a kérdésnek a megválaszolását teszi lehetővé, hogy egy központi költségvetési szerv az ingyenesen, tőkemegtérülési követelmény nélkül a kezelésébe adott állami vagyongazdálkodás értékét egy adott időszakban meg tudta-e őrizni. Bár az állami vagyongazdálkodásról szóló törvény a központi költségvetési szerveket mentesíti a kezelésükbe

³ Ez alatt azt értjük, hogy a mutató a vagyongazdálkodás egy résztevékenységének eredményéről ad információt.

adott állami vagyon értékcsökkenése visszapótlásának kötelezettsége alól⁴, a költségvetési szerv közfeladatai színvonalas ellátása szempontjából meghatározó jelentőségű a vagyonkezelte befektetett eszközök használhatósága. Ez utóbbiról a pénzügyi számviteli dokumentumok adataiból képzett mutatók a szakemberek figyelmére érdemes tájékoztatást adnak, annak ellenére, hogy a vagyon értékét, annak változását ragadják meg, és nem a vagyontárgyak tényleges használati értékét tükrözik. A kettő között ugyanis összefüggés van, ezért a számviteli nyilvántartások alapján képezhetők olyan mutatók, amelyek alkalmasak a vagyongazdálkodás kockázatainak jelzésére. Egyetlen mutatószám erre nem lenne elegendő, de a Kézikönyvben ismertetésre kerülő vagyonmegőrzési mutatószámrendszer alkalmazásával már árnyalt kép kapható a költségvetési szerv vagyongazdálkodásának kritikus pontjairól. E kép segítséget nyújt a költségvetési szerv vezetői és irányító szerve számára a szükséges vagyonpótlási, vagyonmegújítási döntések előkészítéséhez. Szintén hasznos lehet a mutatószámrendszer alkalmazása egy-egy szakágazat szintjén, mivel az idetartozó költségvetési szervek összehasonlító elemzése képes lehet feltárni a vagyongazdálkodás gyengeségeit. Erre szolgált példát az Állami Számvevőszéknek az a korábbi elemzése⁵, amelyre a Kézikönyv rendszeresen hivatkozik.

A jogszabályok jövedelmezőségi követelményt nem támasztanak a költségvetési szervek gazdálkodásával szemben. Esetükben a vállalati gazdálkodásban alkalmazott, a nyereségesség mértékét kifejező mutatószámoknak (pl. eszközarányos vagy árbevétel arányos nyereség) nincs értelme. Ezért ilyeneket a Kézikönyv sem tartalmaz. Ugyanakkor a negatív mérleg szerinti eredmény a költségvetési szervek esetében is figyelmet érdemlő kockázatjelzés. Egyrészt azért, mert vagyonvesztést jelent, másrészt azért, mert csökkenti a költségvetési szerv saját tőkéjét, ami rontja likviditását. A Kézikönyvben ismertetett jövedelmezőségi mutatószámok alkalmazásával detektálhatók a gazdálkodás veszteségforrásai, valamint egyes mutatószámok előre jelzik azokat a likviditási kockázatokat, amelyek a pénzforgalmi nyilvántartásokból csak utólag olvashatók ki.

Az ismertetett mutatók értékeit nem egyenként javasoljuk elemezni, hanem összefüggéseiben, mivel a mutatók kapcsolódnak egymáshoz, sőt, kiegészítik egymást. A mutatókat célszerű nemcsak egy-egy évre, hanem hosszabb időtartamra is kiszámolni. Amennyiben 3-5 évet tekintünk át, akkor lehetőség van nemcsak az aktuális és a bázis év értékeit összehasonlítani, hanem az időszak egyes éveinek változásait lánc-mutatókkal szemléltetni.

A következő alfejezetekben a mutatókat egy előzetesen rögzített struktúrában ismertetjük, az alábbi kilenc jellemző alapján:

- a) a mutató létrehozásának és kiszámításának általános célja, ami jellemzően a mutató beszédes elnevezésében már megjelenik, de az első bekezdést annak szenteljük, hogy elmagyarázzuk mélyebben;
- b) érték vagy arányszám: a mutató felvehet egy forintban kifejezett értéket, amely két időpont, illetve két időszak közötti érték⁶ különbségéből képződhet⁷, így növekedésre vagy csökkenésre utalhat. Amennyiben ezeket például a befektetett eszközök

⁴ 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról 27. § (7) bekezdés

⁵ A gazdálkodás és a vagyonmegőrzés értékelése eredményszemléletű mutatók alapján a szakképzés és a fekvőbetegellátás szakágazatokban www.asz.hu/elemlzesek

⁶ A vagyonváltozásnál két időpont közötti, a jövedelmezőségnél pedig két időszak közötti eltérést mérünk.

⁷ Amikor az időszak végét és elejét hasonlítjuk össze, akkor a kézikönyvben általában nem az időszak nyitóadatával, hanem a megelőző év záróadatával számolunk, mivel nyilvánosan a megelőző év mérlege érhető el. Ennek adatai azonban jellemzően megegyeznek a következő év nyitómérlegének adataival. Ha az elemzést a költségvetési szerv szakemberei végzik el, akkor dolgozni tudnak a nyitómérleg adataival is. Ha a kettő között különbség van – például szervezeti változás miatt – akkor a nyitómérleg adatait kell használni.

- állományával elosztjuk, akkor egy arányszámot kapunk, amely így már százalékban kifejezhető értéket vehet fel;
- c) korrekció meghatározására is szükség lehet, amely eredhet egyrészt abból, hogy az intézmény által nem befolyásolható változás történt a feladatellátásban, eszközállományban, illetve bármilyen egyéb területen. Másrészt a költségvetési gazdálkodás sajátosságainak figyelembevétele is indokolhat korrekciókat. Ezekkel az egyes mutatók kiszámításakor részletesen foglalkozunk, és pontos iránymutatást adunk azok kiszámításához, megadva az adatforrást is, amelyből az aktuális értékek származtathatók. A korrekcióknak az a lényege, hogy beilleszti a képletbe, illetve elvégzi olyan tényezők (elemek) kiszűrését, amelyek révén a mutató jobban tükrözi az intézmény tényleges gazdálkodását;
 - d) a mutatók kiszámításának sematikus modellje;
 - e) mutatók kiszámításához szükséges adatok forrásai bekezdésekben pontosan megadjuk a mutatóban szereplő számviteli kategória fellelhetőségét a 2025. évi beszámoló űrlapkészlete alapján: az űrlap száma, sor és oszlop megjelölésével Természetesen az űrlapok számozása, tartalma évről-évre változhat, amit a konkrét elemzés elvégzésekor figyelembe kell majd venni. Ha mutatók kiszámítását az intézmények maguk végzik, akkor olyan adatok felhasználása is lehetséges, amelyek csak a részletező nyilvántartásokban lelhetők fel;
 - f) minden fejezetben ismertetjük a mutató által megfigyelni engedett gazdasági folyamatokat és a mutató lehetséges értéktartományát;
 - g) kiemeljük a mutató fontos értékeit, illetve értékváltozásait a releváns következtetések megfogalmazásához, értelmezéséhez;
 - h) azonosítjuk, hogy a mutató milyen értékek felvétele esetén jelezhet kockázatot, de utalunk a mutató alkalmazhatóságának korlátjaira, azaz azokra a speciális esetekre, amikor a mutató által adott érték nem értelmezhető egyértelműen;
 - i) legvégül egy releváns példára hivatkozunk az ÁSZ korábban említett elemzéséből.

A mutatók közötti összefüggéseket, illetve azokat az eseteket, amikor együtt értelmezzük azokat, a harmadik fejezetben összefoglalva mutatjuk be.

1. Vagyonmegőrzési mutatók

A jogszabály alapján az államháztartáson belüli vagyonkezelésbe átadott eszközöket a vagyonkezelésbe vevő mérlegében kell kimutatni, a tulajdonos/tulajdonosi joggyakorló szervezet ezt az eszközt a mérlegében nem mutathatja ki. A kettős nyilvántartás elkerülése végett a tulajdonos – az eszköz visszavételéig – azokat csak a 0. számlaosztályban veszi nyilvántartásba. Mindkét szervezetet terheli tehát könyvvézetési kötelezettség, azonban csak a vagyonkezelő mérlegében jelennek meg a vagyonkezelésbe vett eszközök, amelyeknek a bekerülési értéke az átadónál kimutatott bruttó érték. A vagyonkezelésbe vétel a mérleg forrásoldalán, a saját tőkén belül nemzeti vagyon induláskori értéke, illetve a nemzeti vagyon változásai mérlegsorokon jelenik meg. A nemzeti vagyon induláskori értékeként a 2014. január 1-jén meglévő, a nemzeti vagyonba tartozó eszközök bekerülési értékének forrását kell kimutatni. 2014. január 1-ét követően létrehozott költségvetési szerv esetén a költségvetési szerv alapításakor a vagyonkezelésbe adott eszközök bekerülési értékét kell e mérlegsoron kimutatni. E mérlegsor értéke csak költségvetési szervek beolvadása, összeolvadása, különválása kapcsán, illetve törvény, kormányrendelet, miniszteri rendelet előírása alapján változhat. Ha a költségvetési szerv normál működése során az állami vagyonba tartozó további vagyonelemek vagyonkezelési jogát szerzi meg, vagy vagyonkezelői joga bizonyos

vagyonelemek tekintetében megszűnik, akkor azt a nemzeti vagyon változásai mérlegsoron kell kimutatnia.⁸

A nemzeti vagyonba a befektetett eszközök és a forgóeszközök egyaránt beletartoznak. Az utóbbiak azonban folyamatosan változnak, így értékük megőrzése nem értelmezhető. Ezért a módszertan megőrzendő vagyonnak a befektetett eszközök állományát tekinti. E megközelítésben **a költségvetési szerv akkor tudta megőrizni a vagyonát, ha a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök mérleg szerinti értéke az elemzett időszakban nem csökkent⁹.**

Az állami vagyonról szóló törvény általános követelményként írja elő, hogy a vagyonkezelőnek kell gondoskodnia a vagyonkezelte eszközök értékének megőrzéséről, az eszközök értékcsökkenésének mértékében a visszapótlásról is. A törvény azonban éppen a központi költségvetési szerveket mentesíti a kötelezettség alól. Teszi ezt azért, mert a központi költségvetési szervek állam által biztosított költségvetése (költségvetési támogatása) nem nyújt fedezetet az értékcsökkenésre. Az állam az eszközök pótlásáról, megújításáról egyedi és egyszeri jellegű támogatások nyújtásával gondoskodik. Az egyes vagyongazdálkodási mutatók értékei tehát nem azt jelzik, hogy az adott költségvetési szerv eleget tett-e vagyonmegőrzési kötelezettségének, mivel ez a kötelezettsége az általa kezelt vagyon értékcsökkenése visszapótlására nem terjed ki. A mutatószámrendszer a vagyonmegőrzés objektív helyzetet írja le, azt, hogy a vagyon bekerülési értéke megőrzésre került-e, illetve a megvalósult felújítások és beruházások (a továbbiakban együtt: beruházások) elegendőek voltak az értékcsökkenés pótlására, a befektetett eszközök használhatóságának megfelelő szinten tartásához. Ha nem, akkor fennáll a kockázata annak, hogy a költségvetési szerv közfeladatait csak egyre alacsonyabb szinten tudja ellátni. Az objektív helyzetkép alapján az erre jogosult szervnek kell mérlegelni a feltárt kockázat súlyosságát és a kockázatkezelési intézkedéseket.

A vagyonmegőrzési mutatók alapvetően három csoportba sorolhatók:

1. Az első csoportba tartoznak a költségvetési szerv befektetett eszközei, és ezen belül eszközcsoportjai, így az immateriális javak, a tárgyi eszközök, és azon belül a befejezetlen, illetve aktivált beruházások változását kifejező mutatók. Kiszámításukkal az elemzett időszak(ok) alatti abszolút változást, valamint százalékban kifejezhető arányokat kapunk. E csoportba sorolhatjuk a befektetett eszközök fedezettségét mérő mutatót is, amelyet azonban eszközcsoportonként nem tudunk kiszámítani.
2. Második csoportba az eszközpótlási/eszközmegújítási mutatókat sorolhatjuk. Ezek értékei alapján látható, hogy sor került-e egy hosszabb időszak alatt az elhasznált eszközök pótlására, felújítására, az eszközpark ebből eredően mennyire elhasználódott, a nullára leírt eszközöket milyen arányban alkalmazzák a tevékenység végzése során.
3. A harmadik csoportba a parciális mutatók tartoznak, amelyek egy-egy, a vagyonmegőrzés szempontjából lényeges folyamat, tevékenység hatásait számszerűsítik.

A mutatók egymásra épülnek, illetve egymást kiegészítik. A vagyonváltozási mutatók azt tárják fel, hogy a nemzeti vagyon részét képező befektetett eszközök mérleg szerinti (nettó) értéke nőtt vagy csökkent az elemzett időszakban. A beruházási aktivitás összegének kiszámítása, majd összevetése az elszámolt értékcsökkenéssel, azaz az eszközpótlási mutató számszerűsíti, hogy a vagyonváltozáshoz az értékcsökkenés visszapótlása milyen mértékben járult hozzá. E mutató értékében azonban nem tükröződik az eszközöknek a hasznos élettartalmukon túli

⁸. Itt meg kell említeni, hogy ez a két forráscsoport kizárólag együttesen vizsgálható, mivel a 2014. évi rendező mérlegeknél az induló vagyon összegének megállapításánál egyes költségvetési szervek által elkövetett hibákat ezen a mérlegsoron a beszámoló elfogadását követően már nem lehetett javítani. Ezért a korrekciók a nemzeti vagyon változásai mérlegsoron kerültek elszámolásra.

⁹ Egy inflációs környezetben ez még nem jelenti a vagyon reálértékének megőrzését.

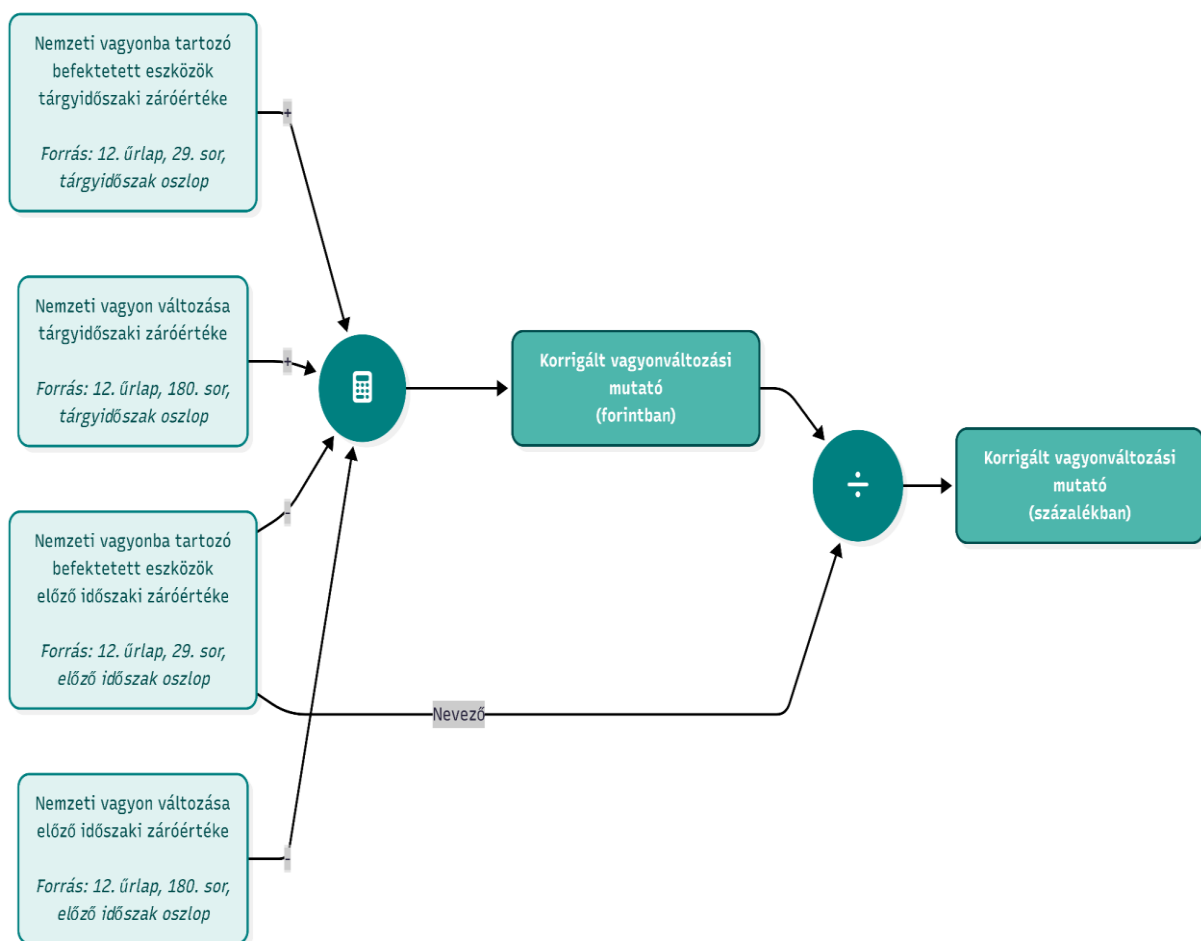
használata, mivel utánuk értékcsökkenést már nem lehet elszámolni. Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk, szükség van a nullára leírt eszközök arányának kiszámítására és a használhatósági fok mutatóra, valamint az eszközmegújítási mutatóra, amely az adott időszak beruházási aktivitását az immateriális javak és a tárgyi eszközök bruttó értékének összegéhez hasonlítja.

1.1. Korrigált vagyonváltozás és annak aránya mutató (Ft, %)

A mutató célja számszerűsíteni a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök mérlegfőcsoport értékének, illetve az ebbe tartozó eszközcsoporthoz mérlegértékének változását az időszak alatt, forintban és százalékban.

A számítás során korrigáljuk a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök változását azokkal az eszközmozgásokkal, amelyek nem a szervezet gazdálkodásának következményei és hatásuk a nemzeti vagyon változása mérlegsor változásában mutatkozik meg. Lásd a 2. ábrát!

2. ábra: A korrigált vagyonváltozás mutató számítása és a szükséges adatforrások bemutatása¹⁰

Nemzeti vagyonváltozása korrekció: vagyonváltozási mutatót korrigáljuk a vagyonváltozást eredményező, de nem a szervezet gazdálkodásából eredő vagyonváltozásokkal. Ilyen változás eredhet vagyonkezelésbe adásból vagy vagyonkezelésbe vételből, ami a forrásoldalon a nemzeti vagyon változása mérlegsoron módosítja az értéket. A gazdálkodó szervezet

¹⁰ A mutatók kiszámítását ábrákkal vizualizáljuk, az egyes szövegdozokban megadjuk a költségvetési beszámoló általunk elemzett értékeinek megnevezését, illetve azok pontos fellelhetőségét.

feladatellátásának módosítása esetében korrigáljuk a mutatót, a szervezet hatáskörén kívülálló eseményeknek¹¹ a befektetett eszközök állományára gyakorolt hatásával.

A mutató célszerű eszközcsoportonként is kiszámítani, mivel az teljesebb képet ad a vagyon megőrzésének helyzetéről. A korrigált vagyonváltozási mutató értéke forintban lehet pozitív vagy negatív szám is. Pozitív, ha az időszak alatt növekedett a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszköz nettó (könyv szerinti) értéke¹², illetve negatív, amennyiben csökkent. Az utóbbi esetben szükséges az idevezető folyamatok mélyebb feltárása.

Mivel időszak eleje és vége közötti változást értékelünk a számításhoz szükségesek a nyitó adatok is. Ezeket a megelőző időszak zárómérlegéhez tartozó űrlapokból tudjuk kinyerni. A befektetett eszközök növekedése általában évente nem egyenletes ütemű. Például egy beruházás megvalósítása évekig is elhúzódhat, az immateriális javakat és a tárgyi eszközöket elhasználódásuk után kell pótolni, azaz a pótlás nem folyamatos. Ezért a mutató több év alatt, tendenciájában ad használható információt, ahogy ezt a bevezetőben is érintettük.

A vagyonváltozási mutató értéke akkor lehet negatív, ha a számláló negatív, azaz a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök záróállománya kisebb, mint az előző időszaké. A nevező sosem vehet fel negatív értéket, mivel a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök mérleg szerinti értéke nem lehet negatív.

Fontos megjegyezni, hogy a vagyonváltozás aránya mutató értékének jelentősen 100% feletti, illetve kiugró értékét nem okozhatja a megváltozott tevékenység, vagy a tevékenységet érintő jogszabály módosítása, hiszen éppen ezeket szűrjük ki a korrekció során.

A költségvetési szervek kötelesek a kisértékű (jelenleg a 200 ezer forint bruttó értéket nem meghaladó) immateriális javak értékét a beszerzést követően, illetve kisértékű tárgyi eszközök értékét az üzembehelyezést követően egy összegben tervek szerinti értékcsökkenésként elszámolni¹³. Ez a szabály a mutató értékét negatív irányba befolyásolja, ahhoz képest, mintha az értékcsökkenést csak több évre elosztva számolnák el. Ez a hatás azonban általában elhanyagolhatóan kicsi. Ha viszont az adott költségvetési szerv gazdálkodására jellemző a kisértékű, de éveken keresztül használt eszközök tömeges beszerzése, üzembehelyezése, akkor az komoly torzítást okozhat a mutató értékében.

Amennyiben a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök összetétele változott az elemzett időszakban, akkor lényeges információt szolgáltathat a mutató kiszámítása a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök egyes csoportjaira is.

Kockázatjelzésnek tekintjük:

- ha a vagyonváltozási mutató forintban, összesen vagy eszközcsoportonként számítottan negatív értéket ad, ezért az további vizsgálatot igényel;
- ha a korrigált vagyonváltozási arány mutató az elemzett, legalább hároméves időszak alatt nem éri el a 90%-ot, azaz, a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök korrigált értéke az időszak alatt 10%-ot meghaladó mértékben csökkent. Ez a 10% egy általános kockázat, amely ágazatonként eltérő lehet.

A mutató értékének tendenciózus csökkenése egy kockázatjelzés, amely akkor releváns, ha a befektetett eszközök nettó értéke és használhatósága között szoros korreláció van. Ekkor ugyanis a nettó érték csökkenése arról árulkodik, hogy az eszközállomány egyre kevésbé alkalmas a változatlan színvonalú feladatellátáshoz. Ha egy eszköz értéke az elemzett időszakban kerül teljesen leírásra, azaz válik nullára leírt eszközzé, akkor az csökkenti a mutató

¹¹ Ezeket a kiegészítő mellékletben részletesen be kell mutatni.

¹² Figyelembevéve a korrekciót.

¹³ Áhsz. 17. § (2) bekezdés

értékét. Ugyanakkor a mutató értékében nem tükröződik az, ha a költségvetési szerv az elemzett időszakban nagy arányban használt még ténylegesen működőképes, piaci értékkel rendelkező, de számvitelileg már korábban nullára leírt eszközöket, valamint az sem, ha ilyen eszközöket az elemzett időszakban leselejtezett. Ezekre a folyamatokra más - később ismertetett - mutatók tudnak rávilágítani.

Példa:

Az ÁSZ elemzése 2017-2023 között vizsgált 74 fekvőbeteg ellátást nyújtó intézményt. A kórházak összességét tekintve a vagyonmegőrzés biztosított volt, ugyanakkor intézményi szinten jelentős eltérések voltak. Míg a korrigált eszközérték 49 kórháznál csökkent, addig 25 kórháznál emelkedett, sőt 5 kórház esetében a korrigált eszközállomány a vizsgált hét év alatt legalább megduplázódott. Azaz a fejlesztések jellemzően néhány kórházra koncentráálódtak, mások csak mérsékelten jutottak fejlesztésekhez. 31 kórháznál a befektetett eszközök értékének csökkenése meghaladta a 10%-ot, nyolc kórháznál 20%-ot és két kórháznál a 30%-ot is. A 30% feletti csökkenő korrigált vagyonváltozási arány mutató már kockázatot jelenthet a biztonságos működésre, a szolgáltatás minőségének fenntartására.

1.2. Befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója (%)

A mutató célja számszerűsíteni a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök forrásai között milyen arányban szerepelnek saját források, azaz a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök értéke saját forrással (és saját forrás jellegű egyéb forrással) mennyiben fedezett¹⁴. A központi költségvetési szervek hitel felvételére nem jogosultak, így számukra idegen forrás csak az állammal vagy a beszállítóival szembeni kötelezettségállomány lehet. A költségvetési szervezeteknek az állammal szemben vannak kötelezettségeik, de a kincstári rendszerbe tartoznak, ami nem engedi meg, hogy egy költségvetési szerv az állammal szembeni kötelezettségét ne teljesítse. Következésképpen egyetlen lehetőségük marad forrásaik bővítésére, és ez a szállítóikkal szembeni kötelezettségeik növelése. Ezért optimálisnak tekinthetjük, ha a szervezet hosszú távon használt eszközeit tartós, lejárat nélküli forrással (saját tőkével), valamint a fejlesztési célú támogatások igénybevételével finanszírozza. Ez utóbbi összeg a „halasztott eredményszemléletű bevételek” mérlegételenben jelenik meg. A befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatójában ezért a saját tőke és a halasztott eredményszemléletű bevételek összegét viszonyítjuk a befektetett eszközök értékéhez.

A mutató egy viszonyszám, százalékban fejezzük ki, a saját forrásokat és a saját forrás jellegű tételek összegét viszonyítja a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközökhöz.

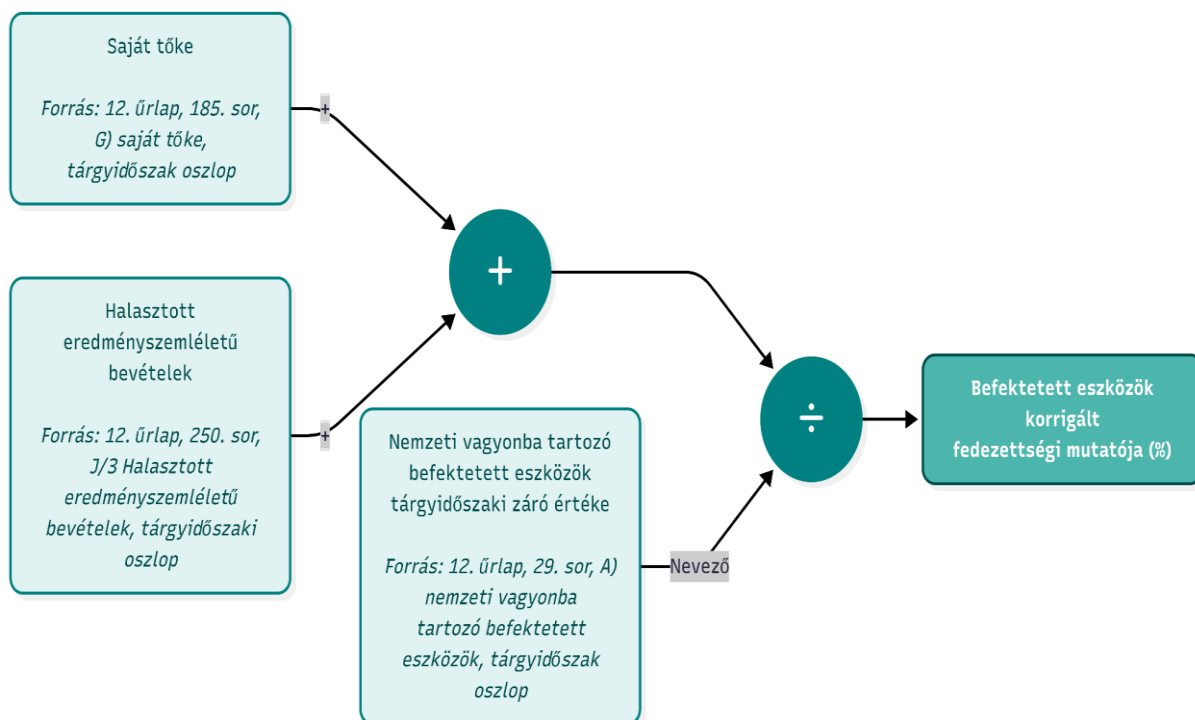
Saját forrás korrekció: A 2000. C. törvény a számvitelről (a továbbiakban: Számv. tv.) szerint a halasztott bevételek között kell kimutatni (többek között) a fejlesztési célra – visszafizetési kötelezettség nélkül – kapott, pénzügyileg rendezett támogatás véglegesen átvett pénzeszköz összegét¹⁵, amit majd a támogatásból létrehozott befektetett eszköz értékcsökkenésével párhuzamosan lehet kivezetni. Azaz a halasztott bevételek között kerülnek kimutatásra a mérleg fordulónapon még fel nem használt vagy beruházáshoz / felújításhoz felhasznált, de a beruházás aktiválását követően az eszköz értékcsökkenéssel arányosan kivezetésre még nem került felhalmozási célú támogatások. A 4/2013 (I.11.) kormányrendelet az államháztartás számviteléről (a továbbiakban: Áhsz.) azzal a megkötéssel írja elő a szabály alkalmazását, hogy fejlesztési célra kapott támogatáson a felhalmozási célú támogatások eredményszemléletű bevételeit kell érteni, illetve meg kell szüntetni a halasztott eredményszemléletű bevételt a

¹⁴ Ezzel a kérdéssel a következő fejezetben részletesen foglalkozunk.

¹⁵ Számv. tv. 45.§ (1) bekezdés a) pont

támogatás visszafizetésének elszámolásakor is.¹⁶ A mutató kiszámítását és adatforrásait a 3. ábra szemlélteti.

3.ábra: A befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatójának kiszámítása és ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

A befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója abban az esetben lehetne negatív, ha a számláló lehetne negatív szám, de a gyakorlatban a költségvetési szervek esetében az állam már a tartósan veszteséges működés esetén beavatkozik, és a saját tőke nullára csökkenését sem engedi.

A mutató 100% alatti értéke azt jelenti, hogy a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközöket a saját források és a halasztott bevétel mellett más források is finanszírozzák. Ennek tartalma, fennállásának oka és várható időtartama további vizsgálatot igényel, ahogy korábban is megállapítottuk, a túlzott mértékű szállító eladósodás nem kívánatos. A mutató 100% alatti értékének a leggyakoribb oka az, hogy a költségvetési szerv tartósan veszteségesen működik, ezért eredménytartaléka egy számottevő negatív összeg, amelynek következtében saját tőkéje jelentősen lecsökkent.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján 2017-2023. között több szakképzési centrum esetén mutatott kockázatot a befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója. Egy szakképzési centrumnál 2019-ben a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök 23,2%-át finanszírozta éven belüli kötelezettség. Két olyan szakképzési centrum volt, amelyeknél minden évben finanszírozott befektetett eszközt rövidlejáratú forrás.

Az ÁSZ elemzése a fekvőbeteg ellátást biztosító intézményeknél 2017-2023 között tartós, rendszerszintű alulfedezettségi kockázatot nem tárt fel. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a kórházak fedezettsége a 2023. évre lecsökkent 98,9%-ra. A beszámoló adatok szerint a

¹⁶ Áhsz. 14.§ (14) bekezdés

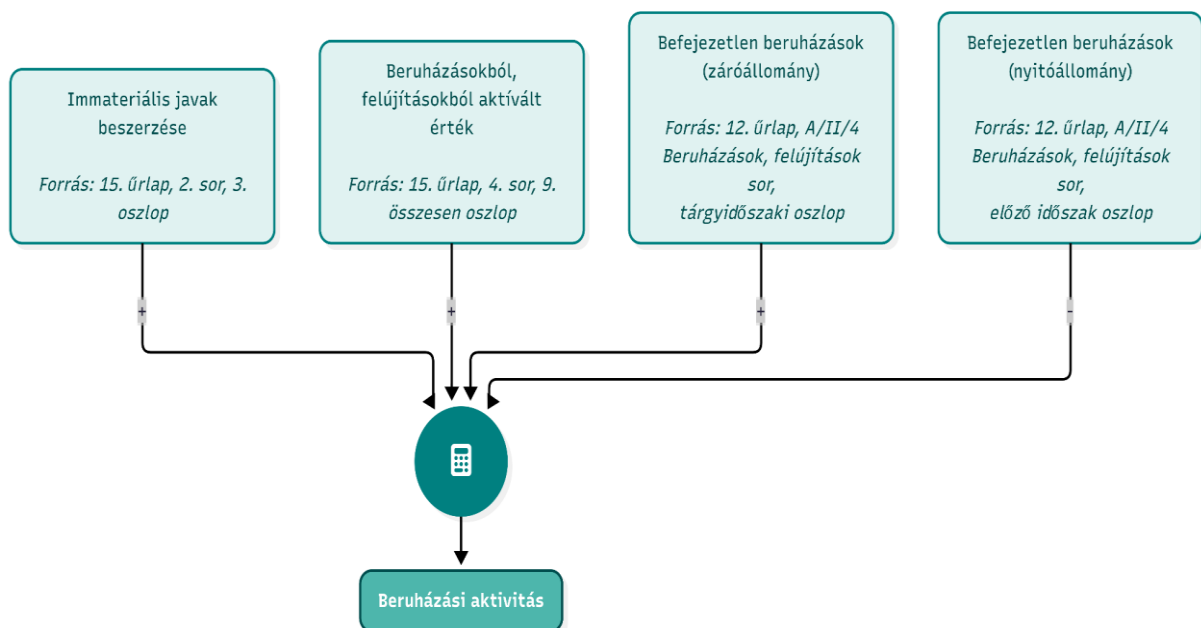
kórházak összesített fedezettsége a korábbi, 2023. előtti átlagos 113,9%-ról már 100% alá esett, 98,9%-ot mutatott. Ez együtt járt azzal, hogy a kórházak immár több mint felénél (40 db) jelentkezett alul-fedezettség.

1.3. Beruházási aktivitás mutató (Ft)

Az immateriális javak és az üzembehelyezett tárgyi eszközök után teljes hasznos időtartamuk alatt értékcsökkenést kell elszámolni, következésképpen nettó értékük folyamatosan csökken, ami vagyonszűkítést okoz. Ezt immateriális javak beszerzésével és beruházásokkal (felújításokkal) lehet kompenzálni. A beruházási aktivitás mutató összegzi, hogy az adott időszakban milyen beruházások valósultak meg, illetve vannak folyamatban, valamint ideszámítjuk az immateriális javak beszerzését is. Ez a mutató önmagában keveset mond, kiszámítása az eszközpótlási, illetve az eszközmegújítási mutató értékének meghatározásához szükséges.

A mutató számításánál akkor szükséges korrekciót alkalmazni, ha az elemzett időszakban egyes vagyonelemek kikerültek a költségvetési szerv vagyonekezeléséből, és ezeken a vagyontárgyakon felújítást, beruházást végeztek. Ebben az esetben ezeknek a felújításoknak, beruházásoknak az összegét célszerű figyelmen kívül hagyni.

4. ábra: A beruházási aktivitás mutató számítása és a szükséges adatforrások bemutatása

Mivel a beruházások lehetnek erősen ciklikusak, ezért célszerű alakulásukat hosszabb, akár 3 évet meghaladó időszakban értékelni.

Folyamatban lévő beruházások állományváltozásának figyelembevétele: A beruházások és felújítások gyakran éven túli, sőt több éves beruházási folyamatot követően lesznek üzembe helyezhetőek. Ezért indokolt, hogy beruházási aktivitásként vegyük figyelembe a folyamatban lévő beruházások állományának pozitív változását, azaz a záróállomány és a nyitóállomány különbségét. A korrekciót nem hajtjuk végre, ha az állományváltozás negatív, mivel a befejezetlen beruházások állományának csökkenése a megvalósult beruházási aktivitást nem mérsékli, hanem csak a következő időszak beruházási aktivitására lesz negatív hatással.

A mutató elemzése során célszerű vizsgálni a beruházási aktivitás forrását. Ha a beruházások jellemzően felhalmozási célú eredményszemléletű bevételből, azaz kifejezetten fejlesztési célra

adott támogatásból valósultak meg, akkor azok forrását a halasztott eredményszemléletű bevételek között kell elhatárolni.

Ha a beruházási aktivitás magas, akkor az eredhet abból, hogy:

- korábban megkezdett beruházásokat befejeztek, az eszközöket aktívtávták,
- nőtt a folyamatban lévő beruházások értéke
- az időszak során több olyan eszközt aktívtávták, amely az időszak elején még nem szerepelt a befejezetlen beruházások között (pl. gépvásárlás)

Példa:

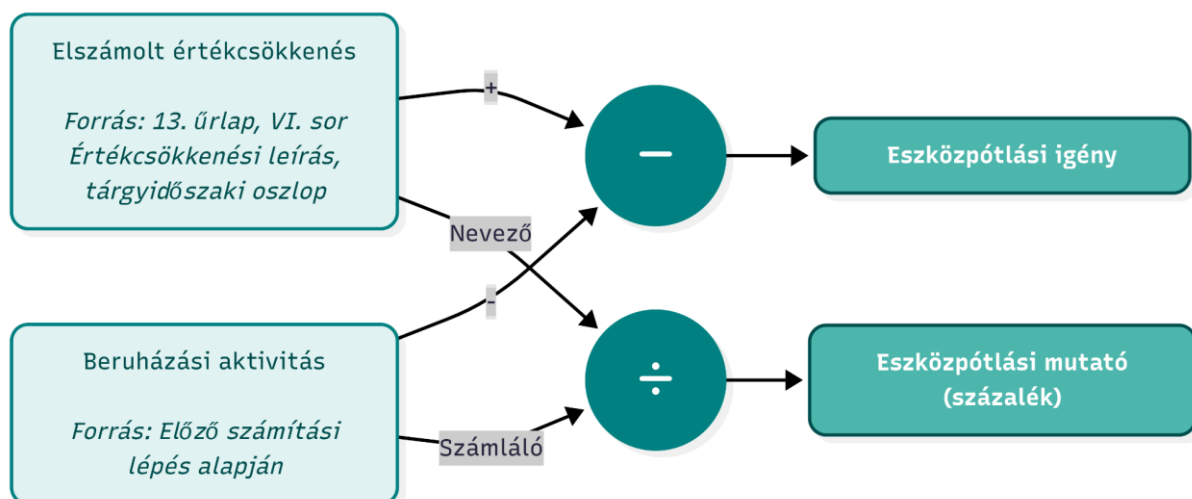
2017-2023 között az ÁSZ által elemzett szakképzési centrumok mindegyike – egy kivétellel – beruházott az elemzett időszak valamennyi évében. A beruházási aktivitás minden évben meghaladta a 2017. évi nyitó nemzeti vagytonba tartozó befektetett eszközök állományának 10%-át. A jelentős beruházási aktivitás mindegyik szakképzési centrumra jellemző volt. Eszközcsopontonként 2019 és 2023 kivételével az ingatlan aktíválás összege meghaladta a gépberendezés aktíválás összegét. Nagyon voltak a különbségek abban a tekintetben, hogy a beruházás milyen eszközt érintett, tekintettel arra, hogy a beruházásokat döntően célhoz kötött európai uniós forrásokból valósították meg.

1.4. Eszközpótlási mutató (Ft, %)

A mutató célja számszerűsíteni, hogy egy adott időszak alatt megvalósult a beruházási aktivitás hogyan viszonyul ugyanezen időszakban elszámolt értékcsökkenéshez, azaz megtörténik-e a nemzeti vagytonba tartozó befektetett eszközök értékcsökkenésének visszapótlása.

A mutató számítható az elszámolt értékcsökkenés és a beruházási aktivitás különbségként, amely az eszközpótlási igényt fejezi ki, illetve viszonyyszámként is, ami a beruházási aktivitást az elszámolt értékcsökkenés százalékában adja meg.

5.ábra: Az eszközpótlási mutató kiszámítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

Az eszközpótlási igény lehet pozitív vagy negatív szám, attól függően, hogy az adott időszakban elszámolt értékcsökkenést meghaladta-e a beruházási aktivitás.

Az eszközpótlási mutató értéke lehet egynél kisebb vagy nagyobb pozitív szám¹⁷, attól függően, hogy a beruházási aktivitás vagy az elszámolt értékcsökkenés a nagyobb.

Az értékcsökkenés összege az egyes évek között általában csak kismértékben módosul, a beruházási aktivitás összege viszont évről-évre jelentősen változhat, a korábban említettek miatt. Ezért az eszközpótlás értékelését is hosszabb időszakra, 3-5 évre célszerű végezni.

Amennyiben az eszközpótlási mutató az elmaradt eszközpótlást jelzi (a mutató 100% alatt van), akkor értékelése során az eszközpótlási igény összegét is célszerű kiszámolni, mivel ez mutatja meg, hogy összességében mennyivel kellett volna növelni a beruházási aktivitást az értékcsökkenés teljes visszapótlása érdekében. Mivel az értékcsökkenés összege évre-évre jellemzően csak kismértékben módosul, az eszközpótlási igény összege irányadó lehet a későbbi eszközpótlás meghatározásához és egy eszközpótlási terv készítéséhez.

Kockázatként értékelendő, ha az eszközpótlási mutató értéke 50% alatti, azaz a beruházási aktivitás értéke nem érte el az elszámolt értékcsökkenésnek a felét. Ha egy hároméves időszakban az elszámolt értékcsökkenés legalább fele nem ellentételezett se már aktivált, se még folyamatban lévő beruházással, sem immateriális eszközök beszerzésével, akkor szükséges annak vizsgálata, hogy a feladatellátáshoz szükséges eszközpark biztosított-e, illetve rendelkezik-e a költségvetési szerv megfelelő eszközpótlási tervvel.

Az eszközpótlási igény és az eszközpótlási mutató – az adatok rendelkezésre állása esetén – külön is számítható az immateriális javakra és a tárgyi eszközökre, tekintettel arra, hogy a két eszközcsoport sajátosságai eltérnek. A mutatók megbontásának relevanciáját befolyásolja, hogy egy adott költségvetési szerv eszközeinek többsége immateriális javakból vagy tárgyi eszközökből áll-e.

Példa:

Az ÁSZ szakképzési centrumokra vonatkozó elemzése kapcsán a legkisebb eszközpótlási mutató is 95,9% volt. Következésképpen a mutató kockázatot egyik szakképzési centrumnál sem jelzett, viszont számos szakképzési centrum ért el 150,0% feletti mutatót.

Az ÁSZ elemzése alapján 2017-2023. között az eszközpótlási mutató a fekvőbeteg-ellátásban sem jelzett kockázatot, ugyanakkor szélsőséges különbségek mutathatók ki az intézmények között. E szerint az elemzett 74 kórház negyedénél (19 kórház) teljes mértékben megtörtént az eszközpótlás. 40 kórház esetében az eszközpótlás ugyan csak részben teljesült, de a kockázatot jelző érték felett alakult. 15 kórháznál az aktivált és folyamatban lévő beruházások együttesen sem érték el az értékcsökkenés 50%-át.

1.5. Teljesen, nullára leírt eszközök arányának korrigált mutatója (%)

Az eszközpótlási mutató arra a kérdésre adott választ, hogy az értékcsökkenés visszapótlása a beruházási aktivitás révén a költségvetési szerv egésze vagy valamely eszközcsoportja esetében milyen mértékben történt meg. Azonban egyáltalán nem biztos, hogy a beruházási aktivitás az elhasználódott gépek, berendezések lecseréléséhez vezetett. A közszférában gyakori, hogy a beruházások teljesen új kapacitásokat hoznak létre, a régebbi berendezéseket pedig a számvitelileg meghatározott hasznos időtartamuk után is üzemben tartják. Ezért a vagyongazdálkodás értékeléséhez célszerű olyan mutatókat is hadrendbe állítani, amelyek a nettó érték nélküli, de még használatban lévő immateriális javakat, tárgyi eszközöket is bevonják az elemzésbe.

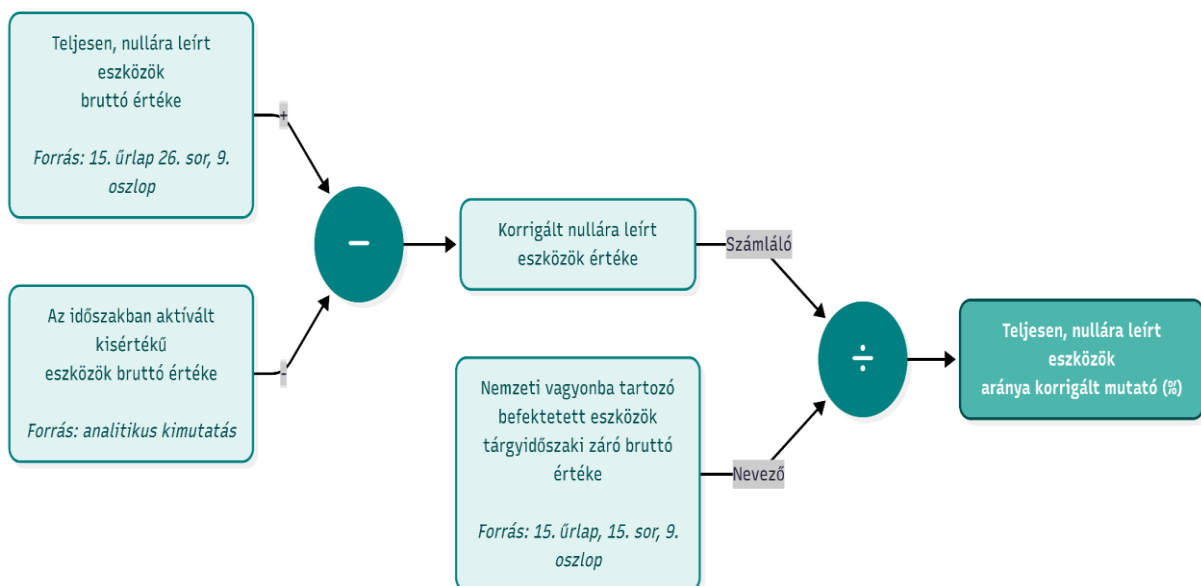
¹⁷ Abban az esetben, ha az adott évben nem indult semmilyen beruházás, akkor a mutató felveheti a nulla értéket.

A cím szerinti mutató célja annak számszerűsítése, hogy a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök (ide nem értve a befektetett pénzügyi eszközöket) közül milyen arányt képviselnek az értékcsökkenéssel teljes mértékben leírt eszközök. Az Áhsz. az immateriális javak esetében kötelező leírási kulcsokat állapít meg, a tárgyi eszközök értékcsökkenésének elszámolásánál pedig a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 2. számú mellékletében meghatározottak alkalmazását rendeli el. A hasznos élettartam az az időszak, amely alatt az amortizálandó eszközt a költségvetési szerv az Áhsz. szerinti leírási kulcsokkal időarányosan elszámolja. Az adott eszköz minősége, tartóssága, vagy akár a ritka használata egyaránt a hasznos élettartamnál több évvel hosszabb működési élettartamot is biztosíthat. A nullára leírt, de használatban lévő eszközállomány tehát nem az eszközök használhatatlanságát jelenti, hanem egy jelzés, hogy záros határidőn belül szükségessé válhat az eszköz cseréje, pótlása.

Kisértékű korrekció: A költségvetési szervek kötelesek a kisértékű (jelenleg a 200 ezer forint bruttó értéket nem meghaladó) immateriális javak értékét a beszerzést követően, illetve kisértékű tárgyi eszközök értékét az üzembehelyezést követően egy összegben terv szerinti értékcsökkenésként elszámolni¹⁸. Ezért, például, ha a tevékenység jellegéből adódóan sok ilyen eszköz van, akkor ez jelentősen növeli a nullára leírt eszközök arányát. Azonban ezek az eszközöket még egyáltalán nem használták el, ezért nem célszerű ezeket egy kalap alá venni a hasznos élettartamuk után használt régi eszközökkel. Ez indokolja a mutató számlálójában a nullára leírt eszközök bruttó értékének korrekcióját az elemzett időszakban aktivált kisértékű eszközök bruttó értékével.

A mutató egy viszonyszám, amely a nullára leírt eszközök értékét¹⁹ arányosítja, a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközökhöz.

6.ábra: Az eszközarány mutató kiszámítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

Fontos kiemelni, hogy a mutató számításánál figyelembe vett számviteli adat eltér a korábban tekintett „befektetett eszközök tárgydíszaki záróértékétől”, amelyet a 12. űrlapon találhatunk meg. Jelen esetben a 15. űrlapról származó „befektetett eszközök tárgydíszaki záró bruttó értékéről” beszélünk.

¹⁸ Áhsz. 17. § (2) bekezdés

¹⁹ amelyek esetében a kisértékű (200e Ft alatti) eszközök értékével is korrigáltunk.

Teljesen, nullára leírt eszközök aránya korrigált mutatójának értékére nem áll rendelkezésre optimális tartomány. A mutató nemcsak azt jelezheti, hogy nagy a még működőképes, de már nullára leírt eszközök aránya a költségvetési szerveknél, hanem azt is, hogy elmaradt a már nullára leírt és használaton kívüli eszközök selejtezése. Ez utóbbi esetben az adott költségvetési szerv selejtezési gyakorlatát is vizsgálni szükséges.

Kockázatnak tekintjük, ha az eszközcsoportonként számított 50% vagy azt meghaladó érték jelzi, hogy a nullára leírt eszközök túlsúlyba kerültek. A mutató ilyen értéke esetén további elemzés szükséges annak megállapítására, hogy a nullára leírt eszközök tényleges használhatósága milyen, illetve nem a selejtezés elmaradása okozza-e az alacsony értéket. Az utóbbi esetben selejtezési, egyéb esetben az eszközpótlási tervek kidolgozása szükséges.

Az eszközcsoportok szintjén a nullára leírt arány igen jelentős eltéréseket mutathat. Az immateriális javakon belül a nullára leírt eszközöknek az összes bruttó értékhez viszonyított aránya jóval magasabb, mint az ingatlanoknál, vagy gépeknél, berendezéseknél, az Áhsz-ben előírt magasabb leírási kulcs miatt. Ezért költségvetési szervek összehasonlításánál figyelembe kell venni az eszközök eltérő összetételét.

Tekintettel arra, hogy a költségvetési beszámolóokban (űrlapok) nem szerepelnek a kisértékű eszközök aktivált és állományi adatai, a korrigált mutató számításához az analitikus könyvelésből vehetünk részletes adatokat.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján a nullára leírt eszközök aránya nagyon különböző az egyes szakképzési centrumok között, attól függően, milyen selejtezési politikát folytattak. Az interjúk alapján ismert, hogy egyes szakképzési centrumok esetében minimális selejtezésre került sor, máshol a centrum megalakulásával tiszta helyzetet teremtve minden működésképtelen eszközt leselejtezték. A tárgyi eszközök teljes elhasználódásig történő állományban tartására utal az is, hogy az eszközértékesítés nem volt jellemző, bruttó értékben alig érte el a nemzeti vagyonga tartozó befektetett eszközök bruttó értékének 1%-át.

2017-2023 között a 74 kórház esetében, a nullára leírt eszközöknek a befektetett eszközökhöz viszonyított aránya nem jelentett kockázatot. 2023. évben a befektetett eszközök bruttó értékének 21,2%-át tette ki a teljesen, nullára leírt állomány és az arány a vizsgált időszakban csak kis mértékben változott, 2017. év végéhez képest 2023. év végére 0,8 százalékponttal nőtt, azaz romlott a mutató értéke. Mindössze négy volt azon kórházak száma, ahol 2023. végére a nullára leírt eszközök aránya magasabb volt, mint a befektetett eszközök harmada. Esetükben a magas és tendenciájában romló nullára leírt eszköz arány is kockázatot jelez, javasolt a már nem használható eszközök selejtezése, valamint az eszközmegújítás.

1.6. Használhatósági fok mutató (%)

Az immateriális javak, tárgyi eszközök használhatósága jelentősen befolyásolhatja a költségvetési szerv feladatellátási színvonalát. Az eszközpótlás, vagy annak elmaradása következményét tükrözi a használhatósági fok mutató is. Az egyes eszközcsoportok leírási kulcsa, hasznos élettartama eltérő, ezért a mutatót célszerű eszközcsoportonként kiszámolni és változását többéves átlagban, tendenciájában vizsgálni.

A három eszközcsoport a következő:

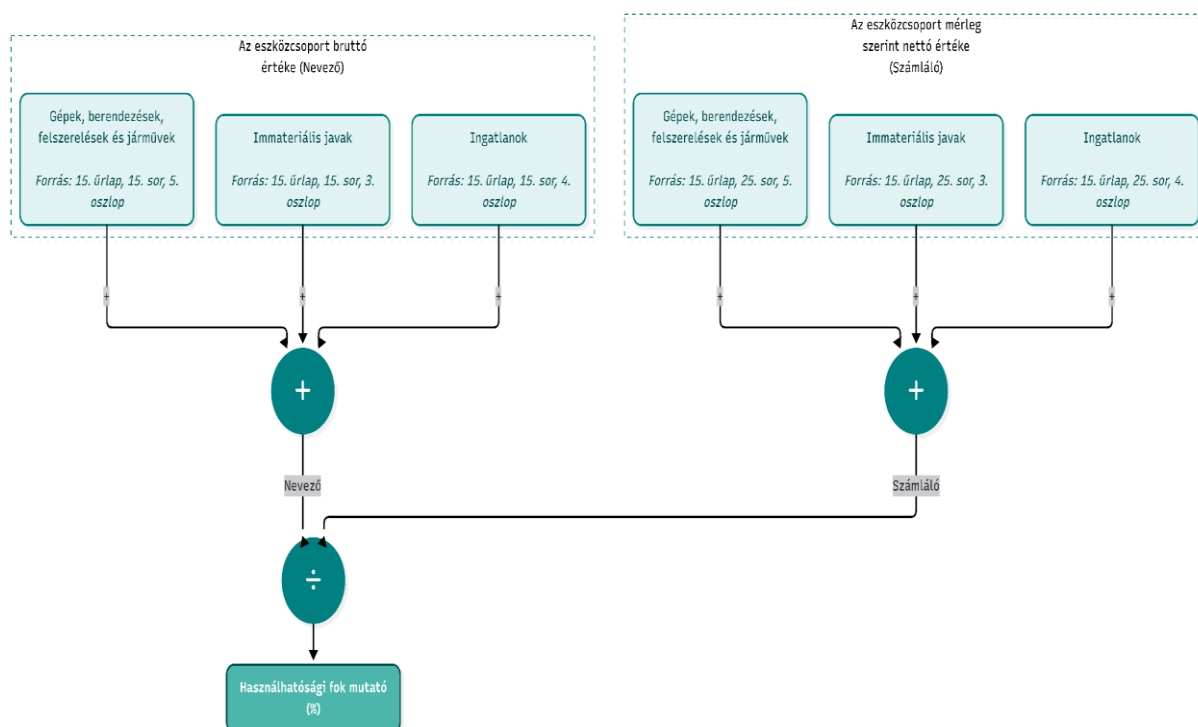
- a) immateriális javak
- b) ingatlanok

c) gépek, berendezések, felszerelések és járművek²⁰

A mutató egy viszonyszám, a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök nettó, mérleg szerinti értékét viszonyítja azok bruttó értékéhez, eszközcsoportonként.

A Korrekciót ezen mutató esetében nem alkalmazunk, de ha a költségvetési szerv olyan tárgyi eszközökkel rendelkezik, amelyek után jogszabály nem engedi értékcsökkenés elszámolását (pl. termőföld, képzőművészeti alkotások), akkor ezeket a mutató számításakor célszerű figyelmen kívül hagyni.

7.ábra: A használhatósági fok mutató számítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

A használhatósági fok mutató csak nem negatív szám lehet.

Fontos megjegyezni, hogy a számviteli adatokból számolt használhatósági fok nem egyezik meg az immateriális javak és az ingatlanok, gépek, berendezések, felszerelések, járművek tényleges használhatóságával. Sőt, egy 10 éves berendezésnek, amelynek nettó értéke csak 10 százaléka a beszerzési (bruttó) értékének éppen úgy működőképesnek kell lennie, mint újkorában. Ha azonban az eszköz hasznos élettartamát jól állapotították meg, akkor az alacsony használhatósági fok egy jelzés arra, hogy az eszközök kevésbé korszerűek, esetleg gyakrabban meghibásodnak, és előbb-utóbb cserére szorulnak.

A vállalkozásoknak megvan a lehetőségük arra, hogy immateriális javaik és tárgyi eszközeik értékcsökkentési módszereit és kulcsait az eszközök tényleges elhasználódásához igazítsák. A költségvetési szervek esetében erre sokkal korlátozottabbak a lehetőségek. Korábban már írtuk, hogy az Áhsz. az immateriális javak esetében kötelező leírási kulcsokat állapít meg, a tárgyi eszközök értékcsökkenésének elszámolásánál pedig a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény 2. számú mellékletében meghatározottak alkalmazását rendeli el. Ebből következően költségvetési szervek esetében gyakran előfordul, hogy a nullára leírt

²⁰ Jelen anyagban a tárgyi eszközök körébe tartozó tenyészállatokkal nem számolunk.

gépek, berendezések még hosszú ideig alkalmasak a feladat végrehajtására, de fordított helyzet is lehet példa.

A használhatósági fokot különösen rontják a nullára leírt eszközök, mivel ezek a mutató számlálóját nem növelik, a nevezőjében viszont teljes bruttó értékükkel megjelennek.

A használhatósági fok értékelésénél célszerű figyelembe venni, hogy matematikailag egységnyi új beruházás sokkal nagyobb mértékben javítja az alacsony, mint a magas használhatósági fokot.

A használhatósági fok mutatót a tárgyi eszközök egyes csoportjaira akkor tekinthetjük kedvezőnek, ha a mutató 70% feletti. Kockázatnak tekintjük, ha a használhatósági fok mutató folyamatosan csökken, ebben az esetben a jövőben megnövekedő karbantartási költségekre, gyakoribb meghibásodásokra lehet számítani.

A használhatósági fok mutató és az eszközpótlási mutató két esetben együtt mozog, két esetben azonban ellentétes irányban változnak. Mindkét mutatót javítja, ha a beruházási aktivitás nagyobb, mint az adott időszakban elszámolt értékcsökkenés. Fordított esetben mindkét mutató romlik. Ugyanakkor, ha egy eszköz után már nem kell értékcsökkenést elszámolni, de az eszköz használatban marad, akkor az az eszközpótlási mutatót javítja, a használhatósági fok mutatót pedig rontja. Ha pedig egy nullára leírt eszközt leselejteznek, akkor a használhatósági fok mutató javul, az eszközpótlási mutató értéke pedig nem változik. Ezen összefüggés figyelembevételével három kockázati kategóriát különböztethetünk meg:

- a) Magas kockázat azonosítható, ha az eszközpótlási mutató és a használhatósági fok mutató is romlik, és ha az eszközpótlási mutató nem változik, de a használhatósági mutató csökken.
- b) Közepes a kockázat akkor, ha a használhatósági fok nőtt, az eszközpótlási mutató pedig csökkent, mivel ilyenkor legalább a nullára leírt eszközök állománya csökkent.
- c) Nincs kockázat akkor, ha növekvő használhatósági fok mellett az eszközpótlási mutató 100% feletti értéket vett fel.

Példa:

Az ÁSZ szakképzési centrumokra vonatkozó elemzése szerint a gépek és berendezések használhatósági fokának alacsony értékét elsősorban a nullára leírt gépek és berendezések magas aránya okozza. Ez a gyakorlat összefügg azzal, hogy a szakképzési centrumoknak ugyanazokat a leírási kulcsokat kell alkalmazniuk az oktatásban átlag napi néhány órában használt gépekre, mint a termelésben folyamatosan működő gépekre, miközben az előbbi esetben a gépek tényleges fizikai elhasználódása alacsonyabb fokú. Nem selejteznek le olyan gépeket, amelyeken a tanulók bizonyos műveleteket még gyakorolni tudnak. Az interjúkon a szakképzési centrumok képviselői is elmondták, hogy az eszközöket a működőképesség határáig használják, illetve a pályázatok keretében beszerzett eszközöket nem is selejtezzetik a pályázat lezárultáig.

Az ÁSZ kórházakra vonatkozó elemzése alapján az immateriális javak használhatósága – a gyorsabb értékcsökkenési leírással összhangban – alacsonyabb volt a szakágazatban a tárgyi eszközökénél. Az immateriális javak használhatósági foka a kórháznál 0% és 49,5% között, míg a tárgyi eszközök használhatósága 35,2% és 82,9% között alakult 2023. év végén. A tárgyi eszközök mutatóját javította a magas ingatlan arányból fakadó hosszabb leírási kulcs, valamint a telek és földterületek nulla értékcsökkenése²¹, tekintettel, hogy ezen eszközök nem veszítenek értékükből. 11 kórháznál (a 74-ből) a vizsgált időszakban az eszközpótlási mutató értéke nem érte el az 50%-t., valamint folyamatosan csökkent az immateriális javak, valamint az

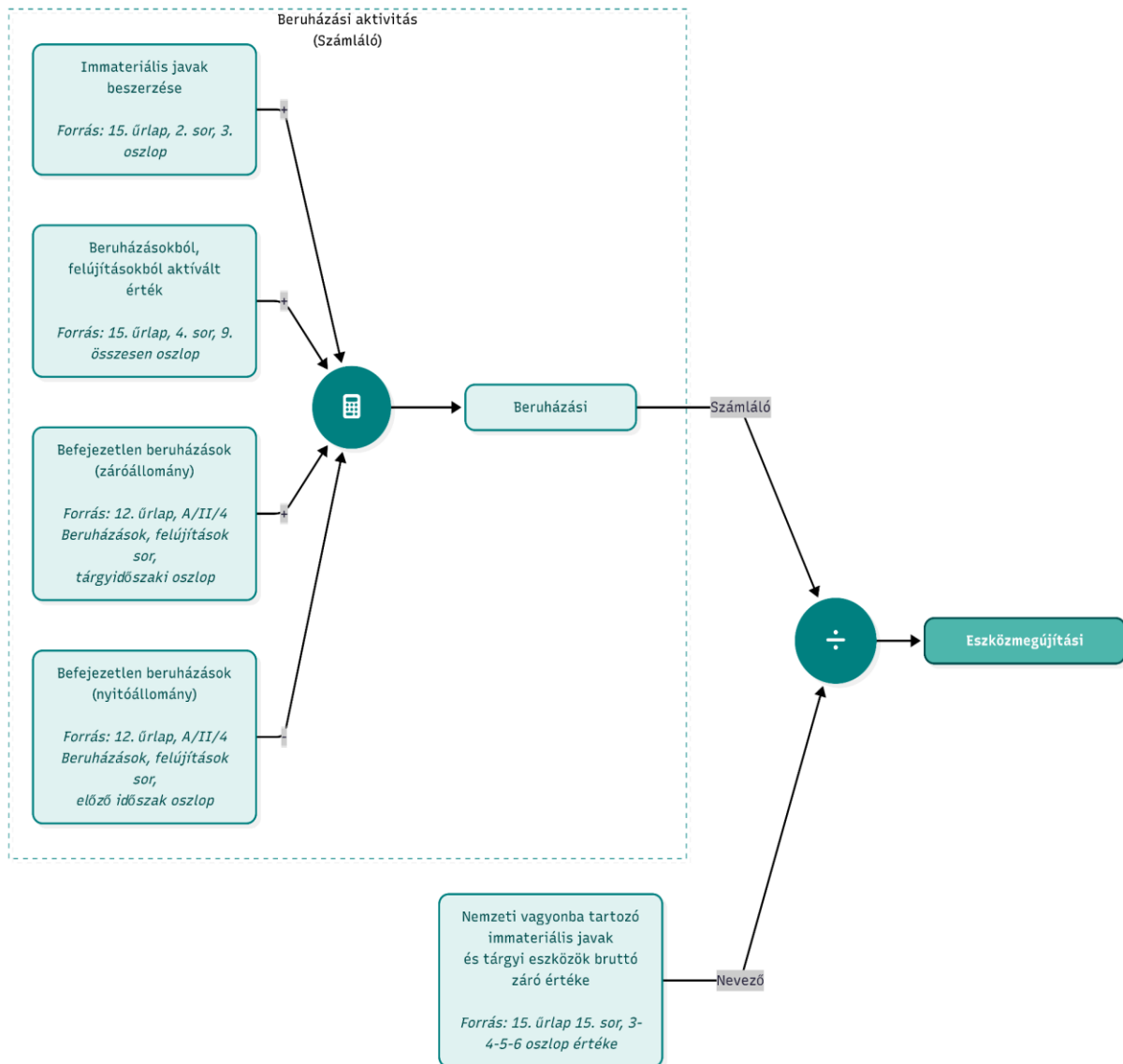
²¹ Itt az ÁSZ elemzéséből idézünk, de e kézikönyv ezen tételek kiszűrését javasolja éppen az említett torzítás elkerülése érdekében.

ingatlanok, gépek és berendezések használhatósági fok mutatójának értéke is. Ezek együtt az eszközpótlás elmaradásának olyan mértékű kockázatát jelzik, amely már veszélyeztetheti a feladatellátást.

1.7. Eszközmegújítási mutató (%)

Az előző két mutató rávilágított arra a problémára, hogy a költségvetési szervek (de gyakran a vállalkozások is) széles körben használnak a számvitelben meghatározott hasznos élettartalmuk lejártja után is befektetett eszközöket, mivel ezek kapacitására is szükségük van. Ebből viszont az következik, hogy előbb-utóbb ezek az eszközök is cserére szorulnak, azaz a beruházási aktivitásnak nemcsak az értékcsökkenést kellene visszapótolnia, hanem megoldást kellene adnia a nullára leírt eszközök pótlására, vagyis a teljes eszközállomány megújítására is. Ezt a feladatot próbálja számszerűsíteni az eszközmegújítási mutató, amely a beruházási aktivitást viszonyítja az immateriális javak és a tárgyi eszközök bruttó értékéhez.

8.ábra: Az eszközmegújítási mutató számítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

A mutató optimális mértékét nem lehet előre meghatározni, általános értékelési elvként rögzíthetjük, hogy minél magasabb a mutató értéke, annál kedvezőbb. Mivel a beruházások lehetnek erősen ciklikusak, célszerű az eszközmegújítási mutatót is hosszabb, akár 3 évet is meghaladó időszakra számolni ki.

Az eszközpótlási és az eszközmegújítási mutatót célszerű együtt értékelni. Lehetséges ugyanis, hogy az eszközpótlási mutató nem jelez kockázatot, az eszközmegújítási mutató viszont jelentősen csökken. Ez azt jelzi, hogy a költségvetési szervnél nőtt a nullára leírt eszközök aránya. Ha az elemzett időszakban mindkét mutató értéke jelentősen csökkent, akkor ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a beruházási aktivitás nem volt elegendő az eszközpark megújításához, ami a jövőbeni működésre nézve kockázatot jelent.

Az eszközpótlási és az eszközmegújítási mutató eltérő irányú mozgása arra is utalhat, hogy a költségvetési szervnél a beruházási aktivitás elsősorban a tevékenység bővítését, új telephelyek létesítését, új épületek felhúzását jelentette, de nem jutott erőforrás a régi eszközök cseréjére, felújítására. Így a költségvetési szerv feladatainak ellátásában egyaránt jelen vannak a legkorszerűbb és a már elavult eszközök is.

Példa:

A szakképzési centrumok estében az eszközmegújítási mutató azt jelzi, hogy a gép-berendezés eszközcsoportban még nagyobb ütemű beruházási aktivitásra lenne szükség az eszközpark korszerűségének megőrzéséhez. Ez lényegesen eltér attól a kedvező képtől, amit az eszközpótlási mutató jelzett, amelynek oka, hogy a gépeket, berendezéseket jellemzően a működőképesség határáig használják.

1.8. Parciális vagyongörzési mutatók (%)

Az előzőekben felsorolt mutatók értékeinek alakulásában – mint azt kifejtettük – többféle hatás tükröződik egyidejűleg, ezért azokat aggregált mutatóknak nevezhetjük. Ezek értékelése nem egyszerű, mivel ahhoz szét kell szálazni a különböző hatásokat. A parciális mutatók egyrészt ehhez nyújtanak segítséget. Másrészt viszont önállóan is alkalmazhatók egy-egy a vagyongörzéshez kapcsolódó folyamat eredményeinek számszerűsítésére. A továbbiakban négy parciális mutatót ismertetünk.

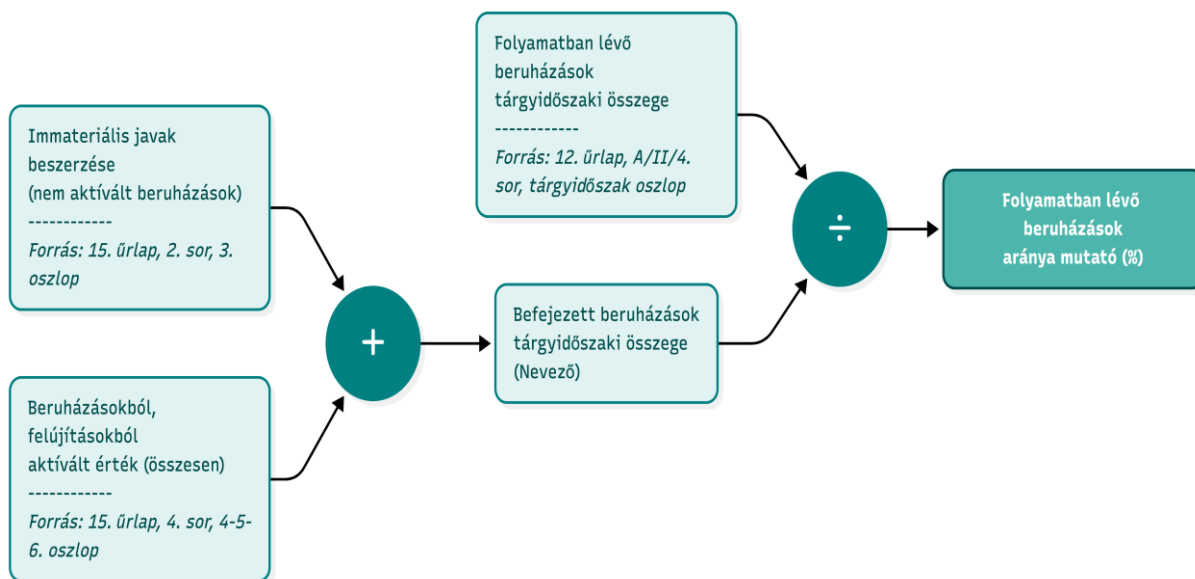
1.8.1. Folyamatban lévő beruházás aránya mutató (%)

A beruházási aktivitást – a megadott képlet szerint – növelik a folyamatban lévő beruházások. Igen, de mihez képest? Lehet, hogy a beruházási aktivitásra sokkal magasabb számot kaptunk volna, ha már sor került volna a beruházás üzembe helyezésére. Ezért célszerű a beruházások elhúzóadásának jelenségére is figyelmet fordítani. A folyamatban lévő beruházások aránya mutató a beruházások időbeli lefolyásának elemzésére szolgál.

A mutató egy viszonyszám, a folyamatban lévő beruházások tárgyidőszaki összegét viszonyítja a befejezett beruházások tárgyidőszaki összegéhez.

Korrektíót ezen mutató esetében nem alkalmazunk.

9.ábra: A beruházási mutató kiszámítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

A folyamatban lévő beruházások aránya mutató, csak pozitív szám, vagy nulla lehet. (Az utóbbi abban az esetben, ha az időszak végén nem volt folyamatban lévő beruházás.)

A mutató magas értéke lehet kedvezőtlen²², például jelezheti a beruházások elhúzódását, míg alacsonyabb értéke lehet kedvező, amennyiben például üzembe helyeztek beruházásokat. Ugyanakkor a mutató értéke magas akkor is, ha sok az újonnan indított, és ezért még nem aktivált beruházás.

Példa:

Az ÁSZ elemzés alapján, a szakképzési centrumok esetében a folyamatban lévő beruházások aránya minden évben az ágazati átlag alatt maradt (sőt 4 évben csökkent is), azaz a beruházásokat jelentős mértékben az év végéig üzembe helyezték.

1.8.2. Eszközértékesítésen realizált eredmény mutató (Ft)

Egy eszköz könyv szerinti értéke a számviteli rendszerben nyilvántartott érték. Eltérhet a piaci értéktől, amelyet a vevők hajlandók érte fizetni. Amennyiben egy nettó értékkel még rendelkező befektetett eszköz értékesítésre kerül, akkor csökken a befektetett eszközállomány nettó értéke, azaz – a fejezet elején megadott definíció szerint²³ – vagyonvesztés következik be. Szélesebb értelemben véve azonban akkor éri veszteség a költségvetési szervet, ha az eszközt a könyv szerinti értékénél alacsonyabb összegért értékesíti. Ha magasabb áron tudja értékesíteni, akkor az értékesítés során nyeresége keletkezik, mivel a befektetett eszközök nettó értékének csökkenéséhez képest jobban nőnek a pénzügyi eszközei. Ha a költségvetési szerv olyan eszközt értékesít, amelynek a könyv szerinti értéke nulla, akkor annak az eladásán nyeresége keletkezik. (A számviteli adatok alapján készített mutató nem ad választ arra a kérdésre, hogy az eladás az elérhető legjobb áron valósult-e meg.) Az eszközértékesítésen realizált eredmény

²² A folyamatban lévő beruházások arányának, azaz a befejezetlen beruházások magas arányának szintje mögött egyéb okok (pl. a befejezéshez szükséges forrás hiánya, műszaki problémák) is állhatnak.

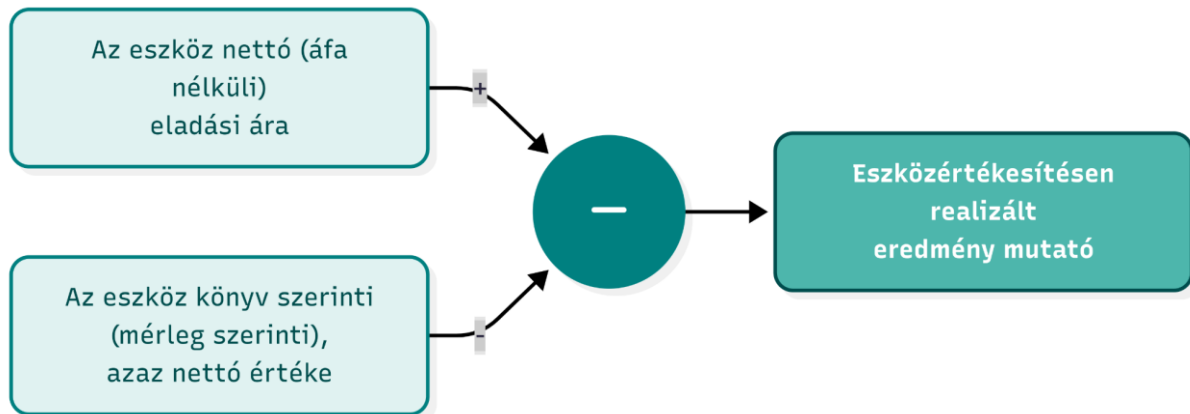
²³ Vagyonvesztés alatt a befektetett eszközök nettó értékének csökkenését értjük.

mutató „csak” azt jelzi, hogy az adott immateriális jószág vagy tárgyi eszköz értékesítése utáni bevétel több volt-e, mint az eszköz könyv szerinti értéke.

A mutató egy értékesítésre kerülő vagyonelem (immateriális jószág vagy tárgyi eszköz) eladási ára és a könyv szerinti értéke közötti különbség.

Korrekcióra e mutató esetében nincs szükség.

10.ábra: Az eszközértékesítési mutató számítása

A mutató kiszámításának a forrása az eszközértékesítésről kiállított számla és az eszközök analitikus nyilvántartása.

Az eszközértékesítésen realizált eredmény mutató pozitív és negatív is lehet.

A mutató negatív értéke a vagyonvesztés mellett még az eredményre gyakorolt negatív hatást jelenti. Abban az esetben viszont, ha az eszköz megtartása esetén további állagmegóvási beruházásra is szükség lenne, az értékesítés eredményét ezt is figyelembe véve kell értékelní. Az értékesítés során alkalmazandó árat jogszabály is előírhatja. Emellett előfordulhat, hogy megszűnik az a tevékenység, amihez kapcsolódik az eszköz, ezért lehet racionális döntés még egy veszteséggel történő értékesítés is.

A jogszabályon alapuló térítésmentes átadás nem minősül értékesítésnek. A központi költségvetési szerveknél térítésmentes átadás nagyon ritkán fordulhat elő, mivel itt vagyonekezelésbe vett eszközökről beszélünk. Következésképpen, ha az eszközre már nincs szüksége a költségvetési szervnek, akkor azt célszerű visszaadni az állami tulajdonosnak (a tulajdonosi jog gyakorlójának).

Ha a mutató értéke negatív, akkor az értékesítés veszteséggel történt és így vagyonvesztés mellett még eredménycsökkenés is bekövetkezett. A térítésmentes átadás értékhatártól függetlenül (kivéve nulla nettó érték) vagyonvesztéssel jár²⁴.

Tekintettel arra, hogy a beszámolók nem tartalmazzák az eszközértékesítéshez kapcsolódó számla adatait, a számításához részletesebb adatok, analitikák is szükségesek.

Példa: Az ÁSZ elemzése alapján 2017-2023 között a szakképzési centrumoknak csak minimális bevétele keletkezett tárgyi eszközök értékesítéséből, azaz a leselejtezett eszközök többségét csak hulladékként lehetett értékesíteni.

²⁴ Ezért volt szükség arra, hogy a vagyonegőrzési mutatót a befektetett eszközök térítésmentes átadásával korrigáljuk, tekintettel arra, hogy azt az irányító szerv vagy a Kormány rendelheti el.

1.8.3. Terven felüli értékcsökkenés aránya mutató (%)

A költségvetési szervek terven felüli értékcsökkenést az alábbi esetekben kötelesek elszámolni²⁵:

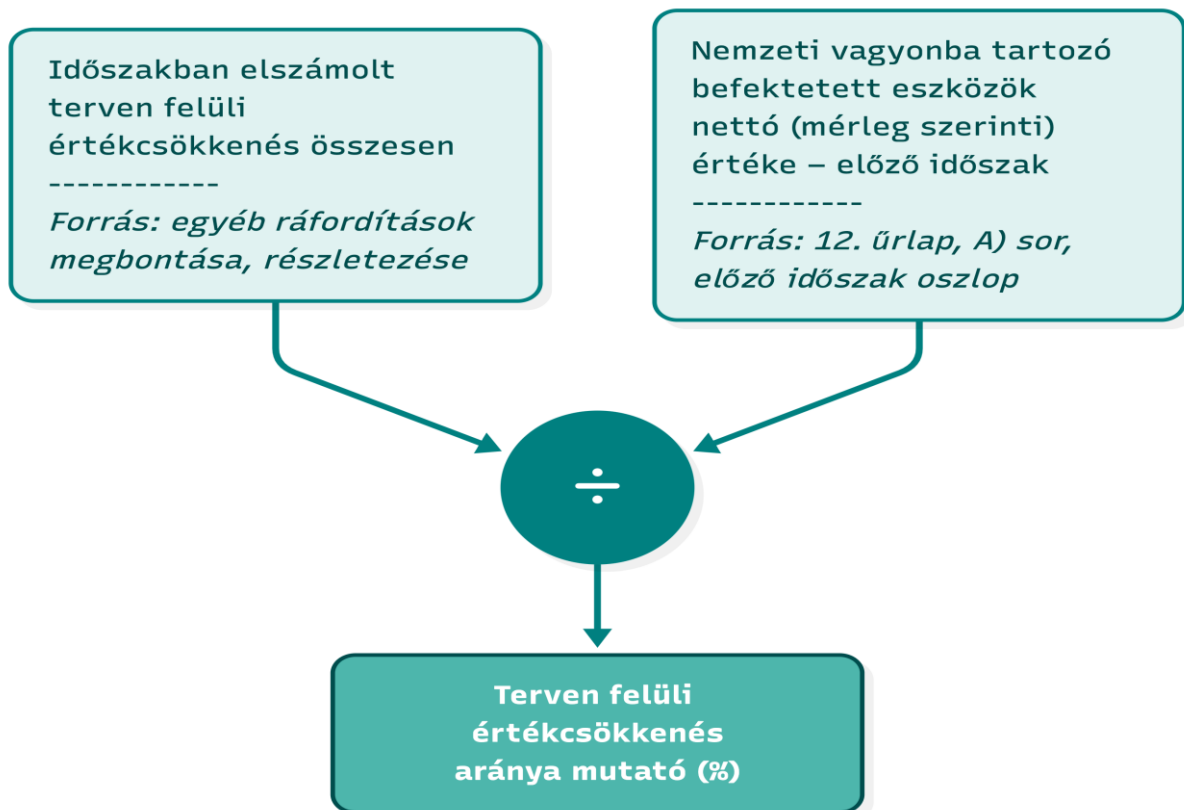
- ha az immateriális jószág, tárgyi eszköz feleslegessé vált, vagy megrongálódott, megsemmisülés vagy hiány következtében nem használható,
- vagyoni értékű jog a szerződés módosulása miatt csak korlátozottan vagy egyáltalán nem érvényesíthető.

Következésképpen a költségvetési szervek nem alkalmazhatnak terven felüli értékcsökkenést a Számv. tv. 53. § (1) bekezdés a) pontja szerinti esetben, amikor az immateriális jószág, tárgyi eszköz könyv szerinti értéke tartósan és jelentősen magasabb, mint ezen eszköz piaci értéke. Ebből adódóan immateriális javaik és tárgyi eszközeik piaci értékelését az év végén csak akkor kell elvégezniük, ha értékhelyesbítést akarnak alkalmazni. Terven felüli értékcsökkenéssel az eszköz értéke olyan mértékben csökkentendő, hogy az immateriális jószág, a tárgyi eszköz, a beruházás használhatóságának megfelelő, a mérlegkészítéskor érvényes (ismert) piaci értéken szerepeljen a mérlegben.

A mutató egy viszonyszám, az elszámolt terven felüli értékcsökkenést viszonyítja a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök nettó, mérleg szerinti értékéhez.

Korrekción ezen mutató esetében nem alkalmazunk²⁶.

11.ábra: Az értékcsökkenés mutató kiszámítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

²⁵ Áhsz. 17. § (5) bekezdés

²⁶ Ha a költségvetési szerv befektetett pénzügyi eszközökkel rendelkezik – ami nagyon ritka -, akkor a nevezőt csökkenteni kell a befektetett pénzügyi eszközök mérleg szerinti értékével.

Amennyiben volt terven felüli értékcsökkenés, a mutató értéke egy pozitív, jellemzően jóval 100% alatti szám, mivel a terven felüli értékcsökkenés összege csak egészen kritikus esetekben haladja meg a nettó eszközérték öt százalékát.

Vagyonmegőrzési kockázatnak tekintjük a mutató 2-3% feletti értékét, mivel a jelentős nettó értékcsökkenést okozó selejtezés, megsemmisülés és hiány a felelős őrzés, az eszközgazdálkodás részét képező szükséges karbantartás, vagy az eszközökkel történő elszámoltatás hiányára utalhat. Amennyiben a mutató értéke alapján kockázat merül fel, célszerű részletes, eseménytípusonkénti vizsgálatot végezni. Lehet akár egy vis major, pl. természeti katasztrófa is az oka a terven felüli értékcsökkenés elszámolása szükségességének.

A költségvetési beszámolóban a terven felüli értékcsökkenési állomány növekedése és visszairása egy soron – nem esemény típus szerinti bontásban, hanem összesítve – kerül bemutatásra a 15. számú űrlapon, a mélyebb vizsgálathoz a terven felüli értékcsökkenés esemény típusonkénti adatára van szükség. Az egyéb ráfordítás sokszor még a főkönyvben sincs megbontva, ezért analitika szükséges.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján 2017-2023. közötti időszakban az elemzett 74 kórház és 39 szakképzési centrum esetében a terven felüli értékcsökkenés elszámolása nem jelentett kockázatot a gazdálkodásra.

1.8.4. Befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése mutató (%)

Az államháztartási számvitel a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök között tartja nyilván a befektetett pénzügyi eszközöket is, amelyek lehetnek tartós részesedések, illetve tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok. A teljesség kedvéért célszerű kitérni egy ezekkel kapcsolatos vagyonvesztési kockázatra is, annak ellenére, hogy a költségvetési szervek többségének nincsenek befektetett pénzügyi eszközeik. A mutató célja annak bemutatása, mennyiben járult hozzá az eredményességhez az elszámolt értékvesztés és milyen vagyonvesztés történt a részesedések átértékelése kapcsán.

A költségvetési szerveknek tartós részesedést²⁷ jelentő befektetéseiket²⁸ a mérlegkészítéskor értékelni kell. Értékvesztést kell elszámolni, ha a befektetés könyv szerinti értéke és a mérlegkészítéskori piaci értéke között jelentős összegű, tartós és veszteségjellegű különbség mutatkozik²⁹. Amennyiben a későbbiekben a mérlegkészítéskori piaci érték jelentősen és tartósan³⁰ magasabb, mint a befektetés könyv szerinti értéke, lehetőség van az értékvesztés visszairására. A jelentős összegű értékvesztés fogalmát³¹ az Áhsz. 18.§ (2) definiálja.

A mutató egy viszonyszám, a mérlegben a nemzeti vagyonba tartozó befektetett eszközök után az időszakban elszámolt értékvesztés értékét viszonyítja a tartós részesedések nyitó értékéhez.

²⁷ A központi költségvetési szerveknél részesedés csak a tulajdonosi joggyakorló szerveknél lehet, és erről külön könyvvezetés és külön beszámoló szükséges.

²⁸ Amelyeket abból a célból szereztek, hogy tartós jövedelemre (osztalékra, kamatra) tegyenek szert, vagy befolyásolási, irányítási, ellenőrzési lehetőséget érjenek el.

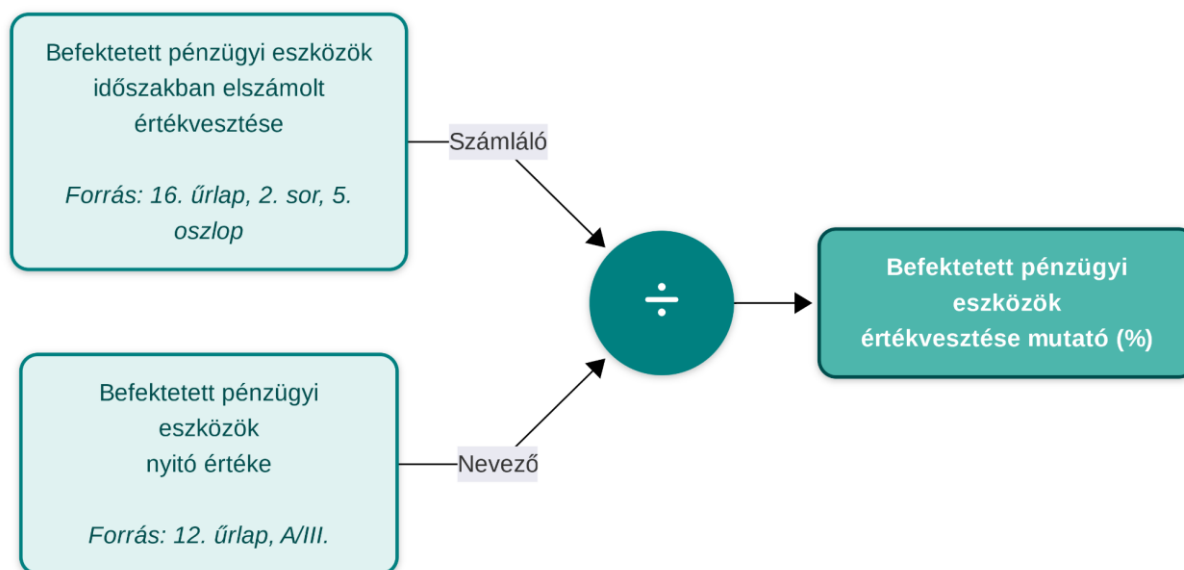
²⁹ Számv. tv. 54. §.

³⁰ Azaz egy éven túl fennálló.

³¹ Áhsz. 18.§ (2): ha a bekerülési érték 10%-át, illetve a százezer, valamint a tulajdonosi joggyakorló szervezeteknél a részesedések, értékpapírok esetén a tízmillió forintot meghaladja.

Korrekción ezen mutató esetében nem alkalmazunk³².

12.ábra: Az értékvesztés mutató kiszámítása és az ahhoz szükséges adatforrások bemutatása

A befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése mutató csak pozitív szám, nulla lehet. Az utóbbi csak akkor, ha nemzeti vagyona tartozó befektetett pénzügyi eszközök között szereplő tartós részesedések után nem volt elszámolt értékvesztés. Amennyiben a nevező értéke nulla, akkor nem értelmezzük a mutatót.

Az elszámolt értékvesztés nem tényleges pénzforgalmi kiadás, ezért az eredményszemléletű számvitelben jelenik csak meg. A pénzügyi ráfordítás részeként csökkenti a mérleg szerinti eredményt. A visszairás pedig a pénzügyi ráfordítást csökkenti. Azaz az értékvesztés és visszairás hozzájárul a mérleg szerinti eredményhez, csökkenti vagy növeli azt.

A költségvetési szervnek is az üzleti év végén kell megállapítania, hogy szükséges-e értékvesztést elszámolnia. Az értékvesztés képzés egyik ága, a befektetett pénzügyi eszközök utáni értékvesztés szükségességének kalkulálása. A mutató azt jelzi, hogy a befektetett pénzügyi eszközök átértékelésekor megállapított értékvesztés mennyivel csökkentette a költségvetési szerv tartós részesedését.

Az elszámolt értékvesztést a tartós és jelentős negatív különbség okozza a befektetés könyv szerinti értéke és a piaci értéke között. A számviteli gyakorlat az értékvesztés elszámolásával az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget veszi figyelembe³³. Ezért a vagyonmegőrzés szempontjából is kockázatnak tekintjük – értékhatártól függetlenül – ha a befektetett pénzügyi eszközökkel kapcsolatban értékvesztés elszámolására volt szükség.

Veszteség esetén az értékvesztés tovább csökkenti a mérleg szerinti eredményt és így a saját tőkét. Ezért összefüggésben van a jövedelmezőségi és mindazon mutatókkal, ahol a paraméterek között szerepel a saját tőke.

³² Felmerülhet, hogy az értékvesztést korrigáljuk az értékvesztés visszairásával. Ezt azonban elvetettük, mivel a visszairás egy korábbi időszakban bekövetkezett értékvesztéshez kötődik. Az értékelést végző dönthet a korrekció szükségességéről és a visszairással is számolhat.

³³ Ez a nem realizált veszteség.

A mutató számításához kiindulási alap a befektetett pénzügyi eszközök nyitó értéke, de ugyanakkor elengedhetetlen az értékvesztés számításának analitikája is, mivel az a beszámoló adatai között nem szerepel.

Példa:

Az Áht. 41. §-a szerint törvény eltérő rendelkezése hiányában a költségvetési szerv, valamint az elkülönített állami pénzalapok és a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai kiadási előirányzatai terhére azok kezelő szerve jogi személyt, jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetet nem hozhat létre, abban tagsági, részesedési viszonyt nem szerezhet, és ahhoz nem csatlakozhat. Eltérő rendelkezést tartalmaz például a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény. Ennek a 21/B.§-a alapján a szakképzési centrum – a szakképzésért felelős miniszter engedélyével – ágazati képzőközpontokban, tudásközpontokban részesedést szerezhet. Az ágazati képzőközpontok többségét 2022-2023-ban alapították. 2023. végéig 28 nonprofit gazdasági társaságot (ebből 4 db agrárszakképzési centrumhoz kapcsolódott) hoztak létre, 27 szakképzési centrum tulajdoni részesedésével. E részesedések a szakképzési centrumok, tulajdonosi joggyakorló költségtérítési beszámolóiban szerepelnek. 2017-2023 között nem fordult elő, hogy a részesedésekkel kapcsolatban értékvesztést számoljanak el.

2. Jövedelmezőségi mutatók

A közszolgáltatási feladatokat ellátó költségvetési szervek esetében a fenntartó, illetve az irányító szerv az adott időszakra azt a célt fogalmazza meg, hogy meghatározott feladatot, megfelelő színvonalon a finanszírozásként juttatott források felhasználásával végezze el. Ez a megközelítési mód jelentősen eltér a profitorientált vállalkozások jövedelmezőségi mutatóitól. Mialatt az üzleti környezetben a magasabb jövedelmezőséget célozzák, ez nem érvényes a költségvetési szervek esetében, amelyeknél a közszolgáltatás, közfeladatellátás folyamatos biztosítása a társadalmi érdek. Ennek következtében a modern vállalati pénzügyekben leggyakrabban alkalmazott tőkearányos, illetve eszközarányos jövedelmezőségi mutatókat a kézikönyv nem tartalmazza. A jövedelemre ható mutatókat azzal a céllal értelmezzük, hogy megragadjuk a mérlegtétel változásokat, valamint az értékvesztéseket a követelésállomány, a kötelezettségállomány, illetve a készletek esetében, azaz a potenciálisan veszteséget okozó tételeket beazonosítsuk.

A másik ok, amiért a Kézikönyv a költségvetési szerv mérleg szerinti eredményét értékelő mutatószámot nem tartalmaz az, hogy az Áhsz. egy hiányossága következtében a költségvetési szerv mérleg szerinti eredménye számos esetben nem ad hiteles és megbízható képet a költségvetési szerv jövedelmi helyzetéről. A hiányosságot az alábbiakban foglaljuk össze:

Az államháztartási számviteli szabályok szerint, ha a költségvetési szerv egy fejlesztési támogatást „felhalmozási célú eredményszemléletű bevétel” megjelöléssel kap, akkor azt halasztott bevételként időben el kell határolnia, majd az elhatárolást a létrehozott eszközök értékcsökkenése mértékével évről évre feloldania. E szabályozás biztosítja, hogy a beruházásra kapott támogatás ne minősüljön tárgyévi bevételnek, mivel a beruházás költségei nem jelennek meg a tárgyévi ráfordítások között. Emellett a halasztott bevétel évenkénti feloldása fedezetet biztosít a létrehozott tárgyi eszköz amortizációjára. Az Áhsz. azonban e célszerű megoldást nevesítetten csak akkor engedi alkalmazni, ha a fejlesztést szolgáló támogatást a költségvetési szerv címzetten „felhalmozási célú eredményszemléletű bevételként” kapja. Ezért, ha a fejlesztési célú támogatás forrása finanszírozási vagy működési bevétel, akkor a tárgyévi kimutatott eredmény nem ad valós képet a költségvetési szerv jövedelmi helyzetéről, mivel az egyszeri támogatásból származó bevétellel szemben nem állnak ráfordítások. A következő években viszont a beruházásból létrehozott tárgyi eszközök értékcsökkenésének nem lesz meg

a fedezete, ami pedig a költségvetési szerv eredményét éveken keresztül rontja. Az ÁSZ elemzései szerint ez a torzító hatás számos költségvetési szerv esetében jelentkezett.

2.1. Kötelezettségállomány változásához kapcsolódó mutatók

A mutatók célja az államháztartáson kívüli, működési célú kötelezettségállomány változából eredő finanszírozási kockázat számszerűsítése. Az időszaki kötelezettségállomány változását osztjuk a nyitó állománnyal. A mutató azt jelzi, hogy a ki nem fizetett kötelezettségállomány, azaz a szállítókkal szembeni eladósodás miképpen alakult. A működési célú kötelezettségek növekedése fizetési nehézséget is jelezhet.

Az akut likviditási problémákat más mutatószámok, például Kötelezettségállomány változásához kapcsolódó mutatók, például a IV. negyedéves gyorsmérleg 1/D űrlapja alapján kiszámolható a lejárt kötelezettségek és ezen belül a 90 napon túl lejárt kötelezettségek állományának aránya, is képes jelezni. A Kézikönyven javasolt mutatók tartós likviditási probléma kialakulását jelezhetik. Azt, hogy a költségvetési szerv tevékenysége finanszírozásába egyre nagyobb mértékben kényszerül idegen forrásokat, jellemzően a szállítók általi finanszírozást bevonni. Ennek értékelésbe a kötelezettségállomány növekedése mellett azt is célszerű figyelembe venni, hogy a mérlegfőösszegeken belül emelkedett-e a kötelezettségek aránya.

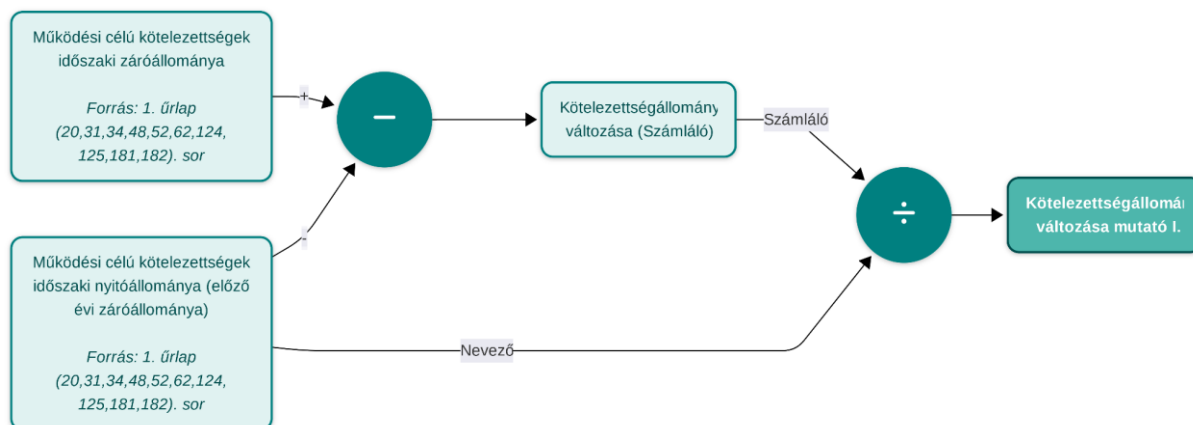
A kötelezettségek működési, felhalmozási vagy finanszírozási tételekhez is kapcsolódhatnak. Ugyanakkor a mérleg szerinti eredményre közvetlen hatást csak a működési költségekkel összefüggő kötelezettségek jelentenek. Ennek oka, hogy a felhalmozási kiadások, az immateriális javak, tárgyi eszközök beszerzési, beruházási kötelezettségeit, valamint a készlet beszerzést az eredményszemléletben a mérlegben az adott eszköz növekedésével szemben számoljuk el, így a mérleg szerinti eredményre a hatása semleges. A finanszírozási célú kötelezettségek pedig jellemzően pénzmozgásokkal szemben kerülnek elszámolásra (például az államháztartáson belüli megelőlegezések). Ezért az értékeléshez a kötelezettségeket meg kell tisztítani a felhalmozási és a finanszírozási célú kötelezettségektől.

2.1.1. Kötelezettségállomány éven belüli változása mutató (%)

Ez egy viszonyszám mutató, százalékban számítandó. A számláló az időszaki záróállomány és nyitóállomány különbsége, a nevező az időszaki nyitóállomány.

Ennél a mutatónál nem értelmezhető a korrekció.

13.ábra: A kötelezettségállomány változása mutató számítási módszere

A következő táblázatban az 1. űrlap felsorolt sorai esetében a következő számítási módszert alkalmazzuk. A 7. oszlop, a költségvetési évben esedékes végleges értékhez hozzáadjuk a 9. oszlopot, ami a költségvetési évet követően esedékes végleges és ezekből kivonjuk a 10. oszlop, azaz a teljesítés értékét.

Adatforrás az 1. űrlapról
20. sor személyi juttatások
31. sor készletbeszerzés
34. sor kommunikációs szolgáltatások
48. sor szolgáltatási kiadások
52. sor kiküldetések, reklám-és propaganda kiadások
62. sor egyéb dologi kiadások
124. sor ellátottak pénzbeli juttatásai
125. sor nemzetközi kötelezettségek
181. sor működési célú támogatások az Európai Uniónak
182. sor egyéb működési célú támogatások államháztartáson kívülre

A kötelezettségek alakulását az évek között áthúzódó szerződéses kötelezettségeken felül jelentősen befolyásolhatják a gazdálkodási döntések, a számlák fizetési határidejének a következő évre történő meghosszabbítása vagy a fizetési esedékességet követő (késedelmes) kifizetés. A késedelmes fizetés nem csökkenti a költségvetési számvitelben kimutatott maradványt, ugyanakkor a mérleg szerinti eredményt rontja. Tovább csökkenti a gazdálkodás eredményességét a késedelem miatt fizetendő késedelmi kamat.

A kötelezettségek alakulását sok esetben a költségvetési szerv gazdálkodási döntésein kívülálló tényezők – a szállító által szabott hosszabb esedékességi, fizetési határidő, az infláció következtében növekvő árak, de akár egy egyedi, magas értékű beszerzés – is befolyásolhatják, értékét növelhetik, így egy alacsonyabb jelzőérték több esetben indokolatlanul jelezne kockázatot. Ennek megfelelően a kockázati jelző érték 50%-ban határozható meg³⁴. Ha az elszámolt, de még nem rendezett működési célú kötelezettség állománya nő az előző évhez képest, és ha annak záróállománya kettő vagy három egymást követő évben az adott évi nyitóérték több mint a felével nő, vagyis a mutató értéke meghaladja az 50%-ot, az likviditási kockázatot jelez. Ezeknél a költségvetési szerveknél fennáll a kockázat, hogy nem képesek kötelezettségeik kiegyenlítésére, a rendelkezésre álló pénzeszközök nem elégségesek az esedékes kötelezettségek megfizetésére, és tevékenységük finanszírozásába fokozott mértékben kényszerülnek idegen (szállítói) forrásokat bevonni.

A több egymást követő évben jelentős – 50%-ot meghaladó – működési célú kötelezettségállomány emelkedés esetén részletesebb vizsgálat szükséges a teljesítéshez kapcsolódó és a fizetési határidő, gazdálkodási hatás szétválasztása érdekében. Ehhez célszerű a kötelezettségek teljesítése és a fizetési esedékesség időpontja közötti időbeli eltérés vizsgálata. Amennyiben az adott költségvetési szerv teljes szerződéses állományának átlagos halasztott fizetési határidejétől jelentősen eltér az év végi nyitott kötelezettségekre számított átfutási idő, akkor ez alapján becsülhető a fizetések átütemezése miatt megmaradt maradvány.

A kötelezettségállomány változása mutató a következő alfejezetben bemutatott mutatóval függ leginkább össze, amely azonban bővebben értelmezett, hiszen a költségvetési éven belüli és a költségvetési évet követően esedékes, működési kötelezettségeket is tartalmazza.

³⁴ Az 50% nem egy köbevésett érték, célszerű azt is figyelembe venni, hogy a kötelezettségek összességében mekkora súlyt képviselnek a költségvetési szerv mérlegében, illetve általában a gazdálkodásában, valamint, hogy a kötelezettségállomány növekedése nem a költségvetési szerv tevékenységének bővülésével van összefüggésben.

A mutató kiszámításánál felül kell vizsgálni, hogy az adatforrások között szerepel-e minden államháztartáson kívüli kötelezettség az 1. úrlapról. Az államháztartáson kívüli kötelezettségek változása nagy mértékben kitett a jogszabály változásoknak is, pl. a személyi juttatások esetén.

Előfordul, hogy a költségvetési szerv – például irányító szervei hatáskörben végrehajtott átcsoportosítással – az év végén jut jelentős összegű bevételhez. Ha a költségvetési szerv már nem tudja a bevételt felhasználni, akkor az befolyásolja a kötelezettségállomány értékét, de a mérleg szerinti eredményt is. Az év végén kapott nem finanszírozási célú forrás a jelenlegi számviteli eljárások mellett nem határolható el, míg a kapcsolódó költségek egyértelműen a következő évben fogják az eredményt rontani. A kötelezettségállomány és a jövedelmezőség alakulásának értékelésnél ezért figyelemmel kell lenni arra, hogy egy jelentős változást nem ilyen – a költségvetési szerv hatókörén kívüli – esemény okozott-e.

Példa:

Az államháztartáson kívüli kötelezettségállomány változása nem minden esetben a költségvetési intézmény gazdálkodásának következménye. Például 2022-ben a szakképzési centrumoknál a növekedés oka a rezsiszolgáltatók áremelése volt.

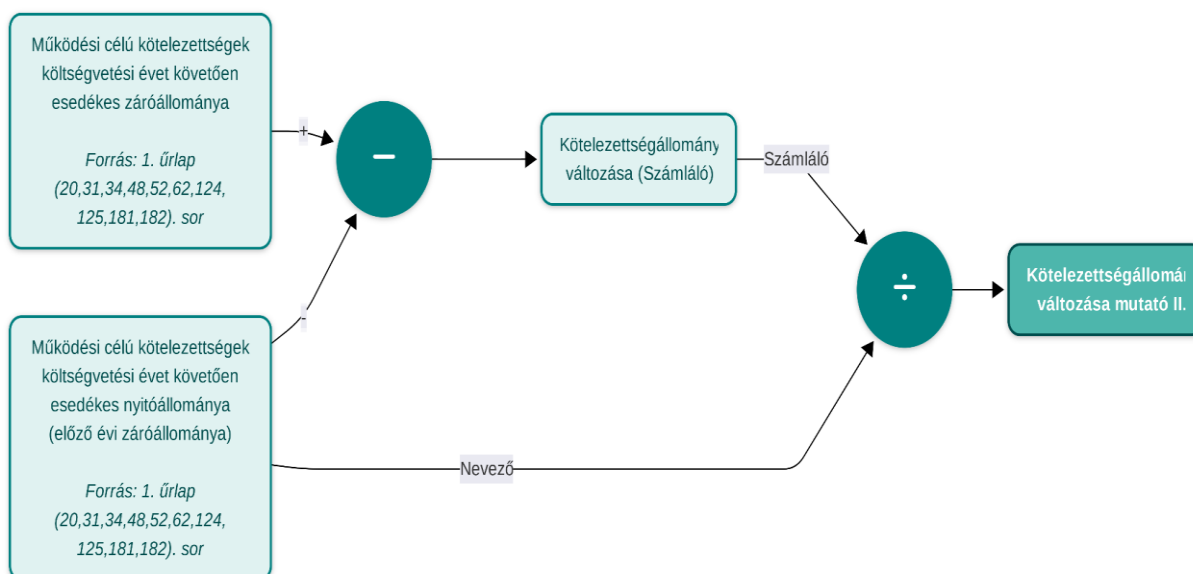
Az ÁSZ elemzése kimutatta, hogy a kórházak esetében 2017-2023. között az alulfedezettség megnövelte az idegen forrás igényt, amely hozzájárult a 2023. évi jelentős szállítói kötelezettségállomány emelkedéshez. Ezáltal kimutatható, hogy az alulfedezettség felgyorsította az eladósodottság újratermelődését.

2.1.2. Kötelezettségállomány éven túli aránya mutató (%)

A mutató célja az államháztartáson kívüli, költségvetési éven túlnyúló, működési célú kötelezettségállomány változásának bemutatása. A maradványra hatást gyakorló fizetési esedékességek eltolása elsődlegesen az éven túli kötelezettségek vonatkozásában érvényesül. A kötelezettségállomány éven túli változása mutató a még nem esedékes, a költségvetési évet követően fizetendő működési célú kötelezettségek elemzésére alkalmas.

Hasonlóan az előző mutatóhoz itt is viszonyszámot kapunk, amelynek értéke százalékban állapítható meg. Az évet követően esedékes működési célú kötelezettségek időszaki állományváltozását, osztjuk a nyitóállománnyal.

14.ábra: A kötelezettségállomány változása mutató számítási módszere

A következő táblázatban az 1. űrlap felsorolt sorai esetében a következő számítási módszert alkalmazzuk. A 9. oszlopból, a költségvetési évet követően esedékes végleges értéket vesszük.

Adatforrás az 1. űrlapról
20. sor személyi juttatások
31. sor készletbeszerzés
34. sor kommunikációs szolgáltatások
48. sor szolgáltatási kiadások
52. sor kiküldetések, reklám-és propaganda kiadások
62. sor egyéb dologi kiadások
124. sor ellátottak pénzbeli juttatásai
125. sor nemzetközi kötelezettségek
181. sor működési célú támogatások az Európai Uniónak
182. sor egyéb működési célú támogatások államháztartáson kívülre

Hasonlóan az előző mutatónál megállapítottakhoz, itt is érvényes, hogy a kötelezettségek alakulását sok esetben a költségvetési szerv gazdálkodási döntésein kívülálló tényezők is befolyásolhatják. A kockázati jelző szám az éven túli kötelezettségek esetében is 50%-ban határozható meg. Hasonlóan a 2.1.1. pontban már leírtakhoz: ha az elszámolt, de még nem rendezett működési célú kötelezettség állománya nő az előző évhez képest, és amennyiben annak záróállománya több (kettő vagy három) egymást követő évben az adott évi nyitóérték több mint a felével nő, vagyis a mutató értéke meghaladja az 50%-ot³⁵, az likviditási kockázatot jelez.

A kockázat ebben az esetben is az, hogy a költségvetési szervek olyan helyzetbe kerülhetnek, hogy nem tudják kötelezettségeiket rendezni, mert a rendelkezésre álló pénzeszközök nem elégségesek az esedékes kötelezettségek megfizetésére, és tevékenységük finanszírozásába fokozott mértékben kényszerülnek idegen (szállítói) forrásokat bevonni.

Az éven túli kötelezettségek vizsgálata során is érvényes, hogy több egymást követő évben 50%-ot meghaladó működési célú kötelezettségállomány emelkedés esetén részletesebb vizsgálat szükséges. A jelentős növekedés következtében vizsgálni szükséges a magasabb beszállítói teljesítéshez kapcsolódó, illetve a fizetési határidő változása következtében jelentkező változásokat. Hasonlóan a 2.1.1. ponthoz ebben az esetben is célszerű a kötelezettségek teljesítése és fizetési esedékesség időpontja közötti időbeli eltérés vizsgálata. Amennyiben az adott költségvetési szerv teljes szerződéses állományának átlagos fizetési határidejétől jelentősen eltér az év végi nyitott kötelezettségekre számított átfutási idő, akkor ez alapján becsülhető a fizetések átütemezése miatt megmaradt maradvány.

Ez a második kötelezettségállomány éven túli változása mutató az előzőnél szűkebb, mert csak a költségvetési évet követően esedékes, államháztartáson kívüli működési kötelezettségeket tartalmazza.

Példa:

Az ÁSZ 74 kórház 2017-2023. közötti időszakra vonatkozó adatai alapján készített elemzése bemutatja, hogy 2018. és 2021. között az adósságkonszolidációnak köszönhetően csökkent a kockázatot mutató kórházak száma. Ugyanakkor a vizsgált időszak második felében, az

³⁵ Az 50% nem egy köbevésett érték, célszerű azt is figyelembe venni, hogy a kötelezettségek összességében mekkora súlyt képviselnek a költségvetési szerv mérlegében, illetve általában a gazdálkodásában.

adósságkonszolidációra fordított összeg folyamatosan növekedése sem tudta a kötelezettségek és a kockázatos kórházak számának az emelkedését megállítani t.

2.2. Korrigált követelésállomány változása mutató (%)

A mutató célja a követelésállomány változásának számszerűsítése. Számítható a teljes követelésre vagy külön az államháztartáson belüli, államháztartáson kívüli követelésre, is. Számítása során a követelésállomány időszak végi állományát viszonyítjuk az időszaki nyitóállományhoz.

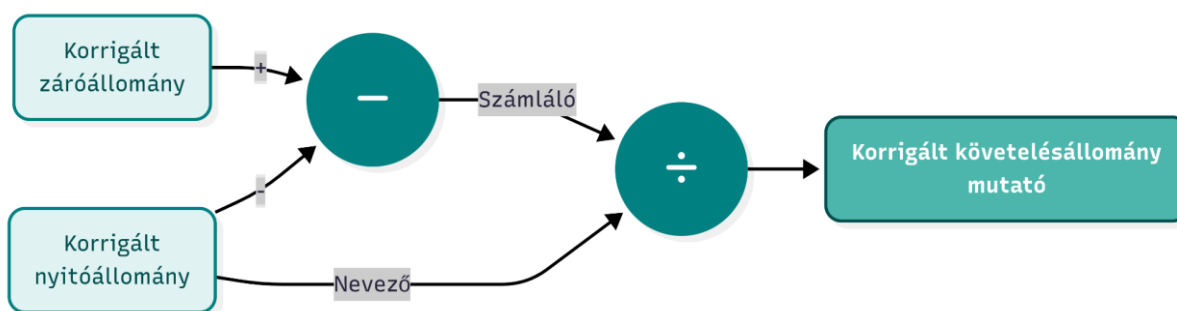
A tört számlálójában az értékvesztéssel és a behajthatatlan követelésekkel korrigált éven belüli és éven túli időszak követelésállományának záró értékéből ki kell vonni a hasonló módon korrekcióval módosított nyitó értéket. A nevezőben a nyitóérték szerepel, így a hányados megadja, hány százalékkal növekedett a követelésállomány a vizsgált költségvetési évben.

A követelésállomány három folyamat következtében változhat. Az első az, hogy a költségvetési szervnek gazdálkodása során kevesebb követelés keletkezik. A másik, hogy a követelések egy részére értékvesztést számolnak el. A harmadik, hogy követeléseket teljesen leírnak, mivel behajthatatlannak minősítenek vagy elengednek. Az utóbbi két esetben a követelésállomány csökkenése nem javulást, hanem veszteséget jelent, ezért javasolt ezek hatásával korrigálni a mutatót. Ha ezeket a korrekciókat nem végeznénk el, akkor a követelések – a gazdálkodás eredményességét rontó tételek, az értékvesztés, valamint a behajthatatlan és/ vagy elengedett követelések hatásaként bekövetkezett – csökkenését a mutató a követeléskezelési tevékenység javulásként³⁶ jelezné.

Értékvesztés korrekció: az időszakban elszámolt és visszaírt értékvesztéssel korrigáljuk a követelésállományt.

Behajthatatlan / elengedett követelés korrekció: az időszakban behajthatatlannak minősített vagy elengedett követelés leírása (egyéb ráfordításként) rontja is az eredményességet.

15.ábra: A korrigált követelésállomány változása mutató számítási módszere és adatforrásai

³⁶ A tisztánlátás szempontjából szükség van a követelések értékvesztésének elszámolására és a behajthatatlan követelések leírására, de ezt nem tekintjük a gazdálkodás, illetve konkrétan a követeléskezelés eredményének.

A 12. űrlap alapján – államháztartáson belüli követelésállomány³⁷

Követelésállomány költségvetési éven belül és éven túl időszakai záróállománya
12. űrlap D/I/1 Költségvetési évben esedékes követelések működési célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről tárgydíjszak
12. űrlap D/I/2 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről
12. űrlap D/I/3 Költségvetési évben esedékes követelések közhatalmi bevételre
12. űrlap D/I/4 Költségvetési évben esedékes követelések működési bevételre
12. űrlap D/I/5 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási bevételre
12. űrlap D/II/1 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről
12. űrlap D/II/2 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről
12. űrlap D/II/3 Költségvetési évet követően esedékes követelések közhatalmi bevételre
12. űrlap D/II/4 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési bevételre
12. űrlap D/II/5 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási bevételre

A következő táblázatban az 2. űrlap felsorolt sorai esetében a következő számítási módszert alkalmazzuk. A államháztartáson kívüli követelésállomány³⁸ a 6. oszlopban a költségvetési évben esedékes követelések és a 7. oszlopban a költségvetési évet követően esedékes követelések oszlopai értékét összeadni és minden sor esetében ki kell vonni a 8 oszlop értékét.

Adatforrás
2.sz. űrlap 181. sor, közhatalmi bevételek
2.sz. űrlap 182. sor készletértékesítés ellenértéke
2.sz. űrlap 183. sor szolgáltatások ellenértéke
2.sz. űrlap 186. sor közvetített szolgáltatások ellenértéke
2.sz. űrlap 195 sor ellátási díjak.
2.sz. űrlap 196. sor, kiszámlázott általános forgalmi adó
2.sz. űrlap 197. sor, általános forgalmi adó visszatérítése
2.sz. űrlap 206. sor, kamatbevételek és más nyereségjellegű bevételek.
2.sz. űrlap 213.sor, egyéb pénzügyi műveletek bevételei
2.sz. űrlap 214. sor, biztosító által fizetett kártérítés
2.sz. űrlap 215. sor, egyéb működési bevételek
2.sz. űrlap 229. sor, felhalmozási bevételek

³⁷ A D/I/6 és a D/I/7 sor és a D/II. követelés sorok nem kerültek be a mutató kiszámításába.

³⁸ Ezekben a bevételekben lehetnek államháztartáson belülről érkező bevételek. Pl. működési bevétel, közvetített szolgáltatás.

2.sz. űrlap 233. sor, működési célú visszatérítendő támogatások, kölcsönök visszatérülése államháztartáson kívülről

2.sz. űrlap 259. felhalmozási célú visszatérítendő támogatások, kölcsönök visszatérülése államháztartáson kívülről

Korrekción	
Időszakban elszámolt értékvesztés	+ 16. űrlap 8. Követelések a követelés jellegű sajátos elszámolások kivételével sor 5. Tárgyidőszakban elszámolt értékvesztés elnevezésű oszlop adata
Időszakban visszaírt értékvesztés	- 16. űrlap 8. Követelések a követelés jellegű sajátos elszámolások kivételével sor 6. Tárgyidőszakban visszaírt értékvesztés elnevezésű oszlop adata
Behajthatatlan követelésként leírt összeg és elengedett követelés összege	- 17a űrlap 6. Tárgyévben behajthatatlan követelésként leírt összeg és elengedett követelés összege sor 3. összeg elnevezésű oszlop adata

A korigált követelésállomány változása mutató akkor értelmezhető a kockázat szempontjából, ha pozitív (vagy nulla) és a nevező (előző időszaki korigált követelésállomány) nem nulla. Másképpen megfogalmazva a korrekciókkal módosított időszaki záró érték meghaladja a szintén korrekciókkal módosított időszaki nyitó értéket.

A követelések állományváltozása két típusú – egyrészt likviditási, másrészt gazdálkodás eredményességi – kockázatra is felhívja a figyelmet. A követelések határidőn túli kiegyenlítése elsődlegesen likviditási kockázatot jelez, de a gazdálkodás eredményességét rontó tényező, ha a követelések – elengedés, vagy behajthatatlanság miatt – egyáltalán nem folynak be.

A költségvetési évben esedékes és a költségvetési évet követően esedékes követelések finanszírozási szempontból is meghatározók, ezért célszerű a követelések évek közötti alakulásának és a mérlegfőösszegéhez képest számított arányának a vizsgálata. Ez a szervezet partnereinek fizetőképességéről és a külső felek finanszírozásának eszközigényéről is információt fog szolgáltatni. Ehhez azonban az államháztartáson belülről (támogatás, átvett pénzeszköz) származó követeléseket figyelmen kívül kell hagyni, csak azokat a követeléseket kell vizsgálni, amelyre a költségvetési szervnek hatása van. Ilyenek jellemzően a közhatalmi bevételek, a működési bevételek (készlet vagy szolgáltatás értékesítése), valamint a felhalmozási bevételek (ingatlan, egyéb eszköz értékesítése). Az elemzést célszerű a költségvetési évben és a költségvetési évet követően esedékes követelésekre együttvéve végezni.

A követelések megbontása államháztartáson kívültre és belültre számítható a költségvetési beszámoló 2. űrlapjából és a mérlegből (12. űrlap).

A 12. űrlap alapján a számítás nem tartalmazza a D/I/6 Költségvetési évben esedékes követelések működési célú átvett pénzeszközre, D/I/7 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási célú átvett pénzeszközre, D/I/8 Költségvetési évben esedékes követelések finanszírozási bevételekre, D/II/6 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési célú átvett pénzeszközre, D/II/7 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási célú átvett pénzeszközre, D/II/8 Költségvetési évet követően

esedékes követelések finanszírozási bevételekre sorokat, mert azok nem függenek a szervezetgazdálkodásától.

A magas és növekvő követelésállomány a pénzügyi teljesítés lehetséges késedelme, illetve elmaradása miatt kockázatot jelent a költségvetési szerv gazdálkodásának eredményességére, ezért 10% feletti növekedést tekintetünk kockázatosnak.

Példa:

Az ÁSZ 74 kórházról 2017-2023. közötti időszakra készített elemzése kimutatta, hogy mind a költségvetési éven belüli, mind a költségvetési éven túli követelések túlnyomó részét (átlagosan éven belül 83,9%-át és éven túl 97,5%-át) a működési célú állami támogatások tették ki. A költségvetési évet követően esedékes követeléseket főképpen a fekvőbeteg ellátás teljesítést követő kettő hónapos finanszírozása magyarázza, ugyanakkor az évben esedékes államháztartáson belüli működési támogatás követelést jellemzően a fekvő beteg ellátáson kívüli dekádós elszámolású (gyógyszer, gyógyászati segédeszköz ártámogatás, vagy fürdőszolgáltatáshoz kapcsolódó) követelések okozták. A kiemelkedő követeléseket jellemzően a készletértékesítés, szolgáltatások és közvetített szolgáltatások ellenértéke mérlegsorokon mutatták ki.

2.3. Korrigált követelésállomány aránya mutató (%)

A mutató célja százalékban kifejezni a követelésállomány arányát az eszközökhöz (mérlegfőösszeghez) képest, azaz ez egy eszközarányos követelésállomány mutató. A korrigált követelésállomány aránya mutató a követelésállomány változásának arányát vizsgálja a költségvetési szerv összes eszközén belül.

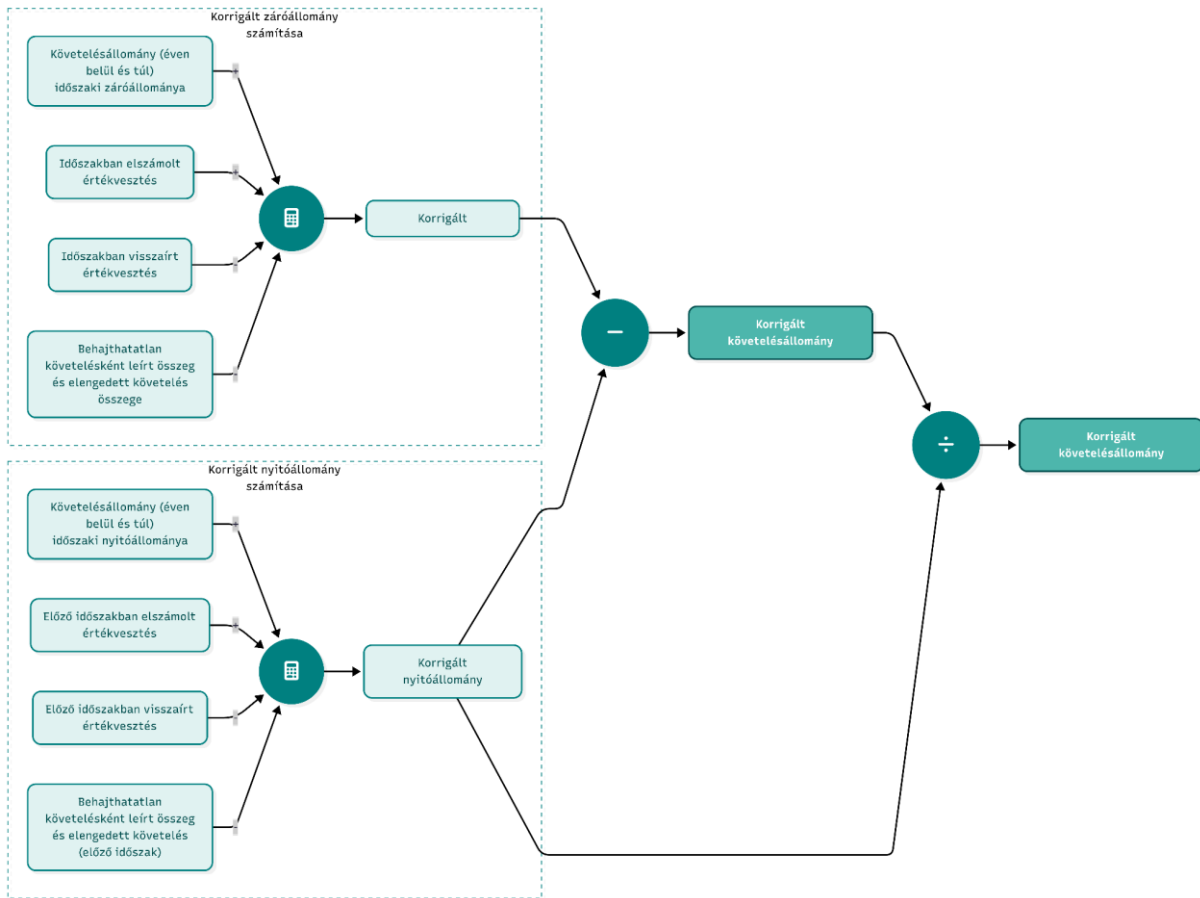
Korrekciók

Értékvesztés korrekció: az időszakban elszámolt és visszaírt értékvesztéssel korrigáljuk a követelésállományt.

Behajthatatlan / elengedett követelés korrekció: az időszakban behajthatatlannak minősített vagy elengedett követelés leírása (egyéb ráfordításként) rontja is az eredményességet.

Ha ezeket a korrekciókat nem végeznénk el, akkor a követelések – a gazdálkodás eredményességét rontó tételek, az értékvesztés, valamint a behajthatatlan és/ vagy elengedett követelések hatásaként bekövetkezett – csökkenését a mutató javulásként jelezné.

16.ábra: A korrigált követelésállomány aránya mutató számítási módszere

Követelésállomány költségvetési éven belül és éven túl időszakai záróállománya

12. űrlap D/I/1 Költségvetési évben esedékes követelések működési célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről tárgydíj időszak

12. Űrlap D/I/2 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről

12. űrlap D/I/3 Költségvetési évben esedékes követelések közhatalmi bevételre

12. űrlap D/I/4 Költségvetési évben esedékes követelések működési bevételre

12. űrlap D/I/5 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási bevételre

12. űrlap D/II/1 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről

12. Űrlap D/II/2 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási célú támogatások bevételeire államháztartáson belülről

12. űrlap D/II/3 Költségvetési évet követően esedékes követelések közhatalmi bevételre

12. űrlap D/II/4 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési bevételre

12. űrlap D/II/5 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási bevételre

Korrekcio		
Időszakban elszámolt értékvesztés	+	16. űrlap 8. Követelések a követelés jellegű sajátos elszámolások kivételével sor 5. Tárgyidőszakban elszámolt értékvesztés elnevezésű oszlop adata
Időszakban visszaírt értékvesztés	-	16. űrlap 8. Követelések a követelés jellegű sajátos elszámolások kivételével sor 6. Tárgyidőszakban visszaírt értékvesztés elnevezésű oszlop adata
Behajthatatlan követelésként leírt összeg és elengedett követelés összege	-	17a űrlap 6. Tárgyévben behajthatatlan követelésként leírt összeg és elengedett követelés összege sor 3. összeg elnevezésű oszlop adata

A korrigált követelésállomány aránya mutató akkor értelmezhető a kockázat szempontjából, ha pozitív vagy nulla. A mutató minden esetben számítható, mert a nevező, a mérlegfőösszeg természetesen nagyobb, mint nulla. A mutató értéke 0-100 % között lehet.

A költségvetési évben esedékes és a költségvetési évet követően esedékes követelések finanszírozási szempontból is meghatározók, tükrözik a szervezet partnereinek fizetőképességét, a külső felek finanszírozásának eszközigenyét, ezért célszerű a követelések évek közötti alakulásának és a költségvetési szerv mérlegfőösszegéhez képest számított arányának a vizsgálata. Ehhez azonban az államháztartáson belülről (támogatás, átvett pénzeszköz) származó követeléseket figyelmen kívül kell hagyni, csak azokat a követeléseket kell vizsgálni, amelyre a költségvetési szervnek hatása van. Ilyenek jellemzően a közhatalmi bevételek, a működési bevételek (készlet vagy szolgáltatás értékesítése), valamint a felhalmozási bevételek (ingatlan, egyéb eszköz értékesítése). Vizsgálandó továbbá a követelések forrása, összetétele (vevők száma, követelések nagysága, lejárat), várható jövőbeni változása.

A követelések megbontása államháztartáson kívülre és belültre számítható a költségvetési beszámoló 2. űrlapjából és a mérlegből (12. űrlap).

A 12. űrlap alapján a számítás nem tartalmazza a D/I/6 Költségvetési évben esedékes követelések működési célú átvett pénzeszközre, D/I/7 Költségvetési évben esedékes követelések felhalmozási célú átvett pénzeszközre, D/I/8 Költségvetési évben esedékes követelések finanszírozási bevételekre, D/II/6 Költségvetési évet követően esedékes követelések működési célú átvett pénzeszközre, D/II/7 Költségvetési évet követően esedékes követelések felhalmozási célú átvett pénzeszközre, D/II/8 Költségvetési évet követően esedékes követelések finanszírozási bevételekre sorokat, mert azok a nem függenek a szervezet gazdálkodásától.

A magas és növekvő követelésállomány a pénzügyi nemteljesítés veszélye miatt kockázatot jelent az intézmény gazdálkodásának eredményességére, ezért 10 százalékpont feletti növekedést tekintetünk kockázatosnak.

A legalább két egymást követő évben az előző évhez képest 10 százalékpontot meghaladó növekedés vagy a mérlegfőösszeg értékének 10%-át meghaladó korrigált követelésállomány annak a kockázatát jelzi, hogy az intézmény eszközeit egyre inkább lekötik a követelések, azaz a saját likviditása árán „hitelez” másokat. A határérték feletti mutatóérték előrevetítheti a pénzügyi egyensúly megromlásának kockázatát, ezért célszerű likviditási szempontból vizsgálni a követelések lejáratát megoszlását, a lejárt követelések arányát, a behajtási gyakorlatot.

Akkor célszerű kiszámolni ezt a mutatót, ha vannak a költségvetési szervnek államháztartáson kívüli követelései, amelyek államháztartáson kívüli saját bevételekből (pl. közhatalmi bevételekből) erednek.

Példa:

A korrigált követelésállomány arány mutató az ÁSZ elemzése alapján a szakképzési centrumok esetében 2017-2023 között nem jelzett kockázatot, azaz az eszközök 10%-át meghaladó követelésállomány az elemzett időszakban nem volt jellemző. Ennek egyik oka, hogy a tipikus bevételeiket jelentő díjakat (vizsgadíj, konyhai szolgáltatás díja, helyiség bérleti díja) a szolgáltatás igénybevétele előtt, előre fizetéssel kérik.

2.4. Követelések értékvesztése arányának mutatója (%)

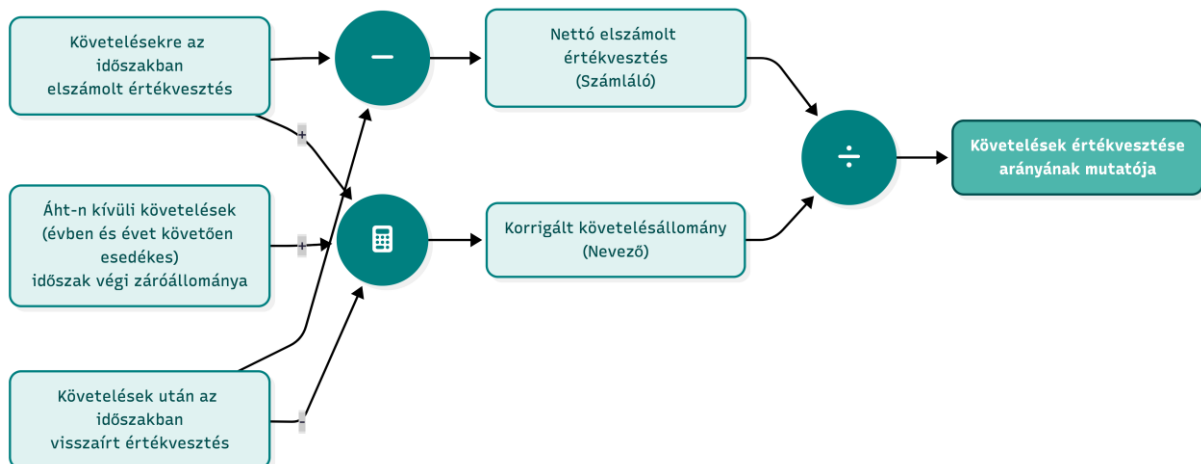
A követelések értékvesztése a követelés realizálásának előrelátható kockázatát, a feltételezhető veszteséget, a követelésből várhatóan nem megtérülő összeget mutatja. A Számv. tv. 55. §-a szerint az értékvesztést azonban vissza kell írni, ha a várhatóan megtérülő követelés összege jelentősen és tartósan meghaladja az értékvesztéssel már csökkentett könyv szerinti értéket. Ezért előfordulhat, hogy egy adott évben a visszairás összességében meghaladja az elszámolt értékvesztés összegét, javítva a mérleg szerinti eredményt.

Ha a visszairás az elemzett összegben meghaladja az elszámolt összeget, az utalhat arra, hogy az előző időszakban az értékvesztés képzése túlzottan óvatos volt, azaz a költségvetési szerv olyan követelések esetében is elszámolt értékvesztést, amelyek a gyakorlatban teljesítésre kerültek.

Viszonyszám, a követelésekre (kivéve a követelésjellegű elszámolások) az adott időszakban elszámolt értékvesztés és visszairás különbségét arányosítja a költségvetési évet követően esedékes követelésállomány időszaki záróállományához.

Értékvesztés korrekció: az időszak során elszámolt és visszairt értékvesztéssel a nevező (költségvetési évet követően esedékes követelések időszak végi záróállománya) korrigálandó.

17.ábra: A követelések értékvesztése arányának mutatójának számítási módszere

Adatforrás
16.sz. űrlap 8.sor 5.oszlop, időszakban elszámolt értékvesztés
16.sz. űrlap 8.sor 6.oszlop, időszakban visszaírt értékvesztés
2.sz. űrlap 181. sor, közhatalmi bevételek
2.sz. űrlap 182. sor készletértékesítés ellenértéke
2.sz. űrlap 183. sor szolgáltatások ellenértéke
2.sz. űrlap 186. sor közvetített szolgáltatások ellenértéke
2.sz. űrlap 195 sor ellátási díjak.
2.sz. űrlap 196. sor, kiszámlázott általános forgalmi adó
2.sz. űrlap 197. sor, általános forgalmi adó visszatérítése
2.sz. űrlap 206. sor, kamatbevételek és más nyereségjellegű bevételek.
2.sz. űrlap 213.sor, egyéb pénzügyi műveletek bevételei
2.sz. űrlap 214. sor, biztosító által fizetett kártérítés
2.sz. űrlap 215. sor, egyéb működési bevételek
2.sz. űrlap 229. sor, felhalmozási bevételek
2.sz. űrlap 233. sor, működési célú visszatérítendő támogatások, kölcsönök visszatérülése államháztartáson kívülről
2.sz. űrlap 259. felhalmozási célú visszatérítendő támogatások, kölcsönök visszatérülése államháztartáson kívülről

A számláló lehet negatív, mert elképzelhető, hogy több az értékvesztés visszaírás mint az értékvesztés elszámolás. Ilyenkor egy előző időszakban elszámolt értékvesztés visszaírása történik meg az elemzett időszakban. A nevező nem lehet negatív, de nulla igen, ha nincs költségvetési évet követően esedékes követelésállomány

A követelések értékvesztése arányának mutatója kifejezi, hogy egy költségvetési szervnél egy évben a követelésekre elszámolt értékvesztés hogyan viszonyult arányaiban az értékvesztés hatását nem tartalmazó követelés állományhoz.

Kockázatnak tekintjük, amennyiben a költségvetési szerv egy évben (követelésekre) elszámolt értékvesztésének az éves eredményre gyakorolt hatása jelentős, azaz a mutató értéke

megaladja a 10%-ot. Magas kockázatot jelent, ha kettő, vagy akár három egymást követő évben a mutató értéke meghaladja a kockázati jelzőszámot. A magas értékvesztés azt jelezheti, hogy vagy a követelésbehajtás eredményességét javítani kell, illetve lehetőség szerint kerülni kell a kapcsolatot olyan vevőkkel, amelyek a követeléseket nem teljesítik.

A korrigált követelésállomány változása mutató fontos jellemzője az, hogy a követelések után elszámolt és visszaírt értékvesztés egyenlege korrekciós tényezőként szerepel.

A költségvetési beszámolóból nem derül ki, mi jellemzi azon követeléseket, amelyek után elszámolásra került értékvesztés. Felmerül sok kérdés és a mutató értéke az ezekre adott válaszok feldolgozását követően:

- a) ugyanaz-e a vevő
- b) éven túli-e a lejárat
- c) milyen típusú szerződésből ered a követelés
- d) miért kellett elszámolni az értékvesztést
- e) várható-e további értékvesztés ezen követeléshez kapcsolódóan a jövőben
- f) miért került sor a visszaírásra

Első lépésként azt kell ellenőrizni, hogy a költségvetési szerv számviteli szabályozása összhangban van-e a jogszabályokkal és az irányítószervi előírásokkal, illetve a számviteli politikával összhangban történt-e az értékvesztés elszámolása.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján a szakképzési centrumokra nem jellemző a követelésállományból eredő jövedelmezőségi kockázat, és így az értékvesztés elszámolása sem.

Az ÁSZ elemzése alapján, az elemzett 74 kórházra nézve a követelések értékvesztése a 2017. és 2019., valamint 2022. és 2023. években jelentett veszteséget, azaz az értékvesztés elszámolás magasabb volt, mint a visszairás összege. A vizsgált időszakban 20 kórháznál nem számoltak el a követelésre értékvesztést, továbbá 3 kórház esetében a visszairás meghaladta az új értékvesztés értékét, így nem jelentett veszteséget. A fennmaradó 51 kórház közül 33 számolt el a kockázati értékhatár (a követelésállomány 10%-a) feletti értékvesztést legalább egy évben. Három, vagy azt meghaladó évben kockázatot jelentő értékvesztés elszámolás négy kórháznál történt, közülük egy esetében 5 évben.

2.5. Behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya mutató (%)

Az eredményszemléletű elszámolásokban behajthatatlan követeléseket nem lehet kimutatni. A részben vagy egészben behajthatatlan követelést legkésőbb a mérlegkészítéskor – a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján, különféle egyéb ráfordításként – le kell írni, az elengedett követeléseket pedig ki kell vezetni a könyvekből. A behajthatatlan és/ vagy elengedett követelés nem jár pénzforgalmi kiadással, így nem befolyásolja az összes maradvány alakulását, miközben a mérleg szerinti eredményt csökkenti, azaz a költségvetési szerv gazdálkodásának eredményességét rontja.

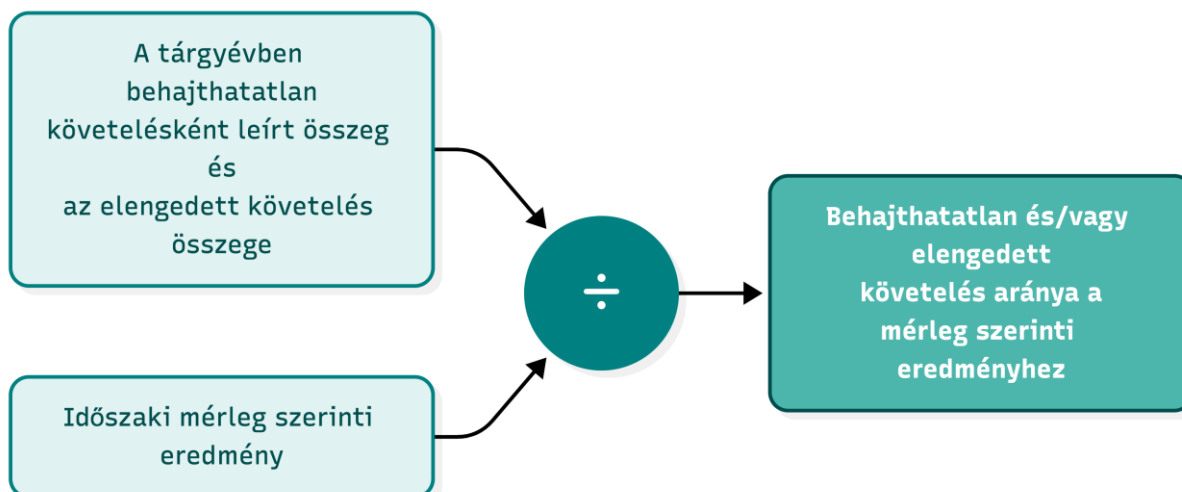
A behajthatatlannak minősített, valamint az elengedett követelés a jogosan járó követelésről történő lemondást jelenti, ezzel ellehetetleníti annak érvényesítését. Az értékvesztéssel szemben itt nem csak várható, hanem realizált veszteségről, vagyonvesztésről beszélünk.

A behajthatatlannak minősített, valamint az elengedett követelések mérleg szerinti eredményre gyakorolt hatását az ezekkel megnövelt követelésállományhoz célszerű hasonlítani és az évekre egyedileg számítani. Emellett kiszámítható az is, hogy a mérleg szerinti eredményből mennyi

az a csökkenés, ami a behajthatatlan és az elengedett követelések miatti követelés leírás, elengedése miatt történt.

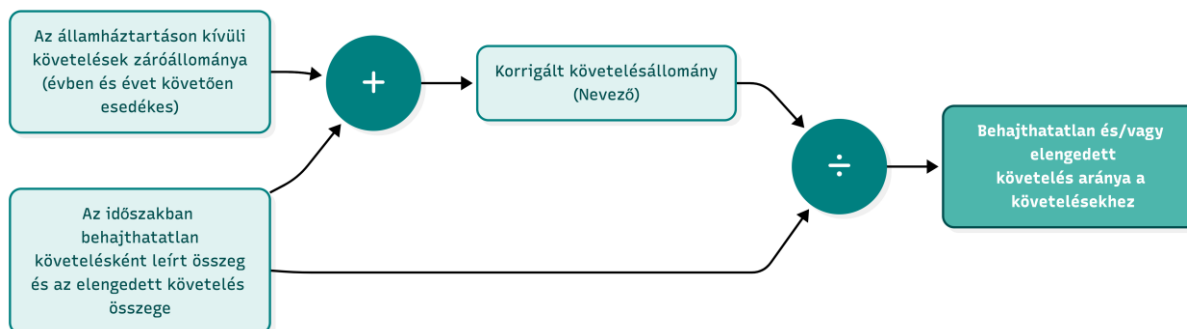
A behajthatatlan és/vagy elengedett követelés arányát vizsgálhatjuk az államháztartáson kívüli, költségvetési évben esedékes és a költségvetési évet követően esedékes követelések záróállományához, illetve a mérleg szerinti eredményhez viszonyítva.

18.1.ábra: A követelések aránya a mérleg szerinti eredményhez mutató számítási módszere

A tárgyévben behajthatatlan követelésként leírt összeg és az elengedett követelés összeg forrása a 17/a űrlap 6. sora, míg a mérleg szerinti eredmény forrása a 13.űrlap, C) sor, tárgyidőszak oszlop.

18.2.ábra: A követelések aránya a korrigált követelésállományhoz mutató számítási módszere

A behajthatatlan, elengedett követelésként leírt összeg a mutató nevezőjének korrekciója azért szükséges, mert a gazdálkodás eredményességét rontó tétel, a behajthatatlan és/ vagy elengedett követelés hatását úgy tudjuk elemezni a követelés állományhoz, ha a nevezőt, azaz a követelésállományt megtisztítjuk ezen tétel hatásától

A mutató értéke pozitív szám lehet. Ha nincs követelésállomány, akkor sem a számláló, sem a nevező nem értelmezhető.

A behajthatatlan és elengedett követelések aránya mutató azt fejezi ki, hogy a költségvetési szerv a mérleg szerinti eredmény mekkora részét minősítette az adott évben behajthatatlanná, vagy kényszerült elengedni.

Kockázatnak tekintjük, ha a behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya mutató meghaladja az 5%-ot. Magas kockázatot jelent, ha kettő, vagy akár három egymást követő évben a mutató értéke meghaladja a kockázati jelzőszámot, mert a magas behajthatatlan és/vagy elengedett követelés arány azt jelzi, hogy a követelések behajtása nem eredményes és végső soron a költségvetési szerv gazdálkodását is negatívan befolyásolja.

Kiemelt kockázatot jelez, ha a költségvetési szerv eredménye negatív és mellette a behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya meghaladja a mérleg szerinti veszteség felét.

Fontos mutató a behajthatatlan és/vagy elengedett követelés mérleg szerinti eredményhez viszonyított aránya. A mutató relatív magas értéke jelzi, hogy követélelengedés, a behajthatatlan követelés leírása a költségvetési szerv veszteségességéhez, negatív mérleg szerinti eredményéhez is hozzájárult.

A költségvetési beszámolóból nem derül ki, hogy mi jellemzi azon követeléseket, amelyek behajthatatlanság okán elengedésre kerültek. Mindnél ugyanaz a vevő? Vagy mind éven túli lejáratú? Milyen típusú szerződésből ered a követelés? Miért kellett elengedni a követelést? A mutató értéke ezen kérdésekre adott válasszal együtt értékelhető.

Először azonban azt kell elemezni, hogy a számviteli politikával összhangban történt-e a követelés elengedés, illetve maga a számviteli szabályozás összhangban van-e a jogszabályokkal, az irányítószervi előírásokkal.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján a szakképzési centrumokra nem jellemző a követelésállományból eredő jövedelmezőségi kockázat (mert nem jellemzőek az államháztartáson kívüli követelések, és így a behajthatatlan/elengedett követelésekből eredő kockázat sem.

Az ÁSZ elemzése alapján a 74 kórházból 9 kórház mind 2017-2023. között mindegyik évben elszámolt behajthatatlan követélesként leírást, vagy elengedett követelést és közülük kettőnek a mutatója meghaladta az államháztartáson kívüli követelés-záróállományához viszonyított 5%-os kockázati értékhatárt is. A kórházaknál behajthatatlanság szempontjából külön kockázatot jelentenek azok a követelések, amelyek EU-n kívüli külföldiek ellátása kapcsán jelentkeznek. Ezen követelések behajtására a kórházaknak korlátozottak a lehetőségei.

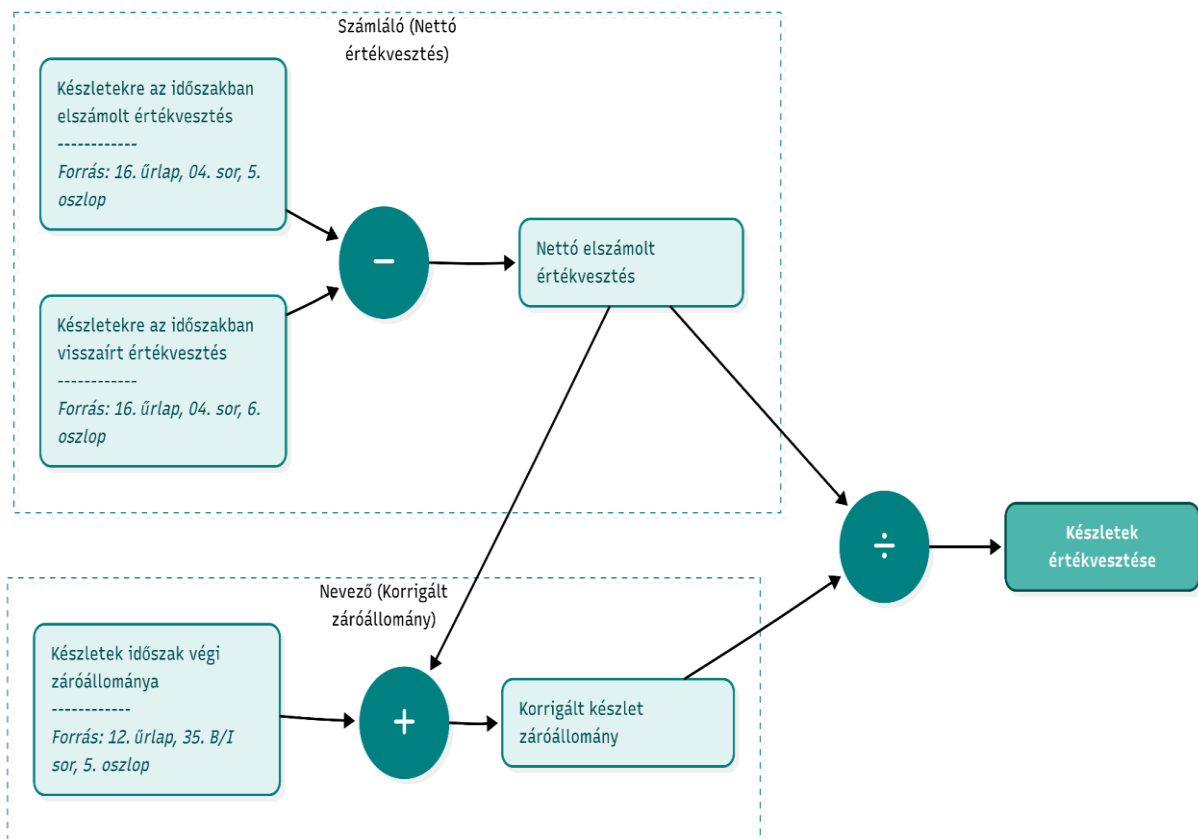
2.6. Készletek értékvesztése arányának mutatója (%)

A készletek értékvesztését az az érték adja, amennyivel a készletek könyv szerinti értéke magasabb, mint a piaci ár. A Számv.tv. 56. §-a szerint az értékvesztést azonban vissza kell írni, ha a vásárolt készlet piaci értéke jelentősen és tartósan meghaladja az értékvesztéssel már csökkentett könyv szerinti értéket. Ezért előfordulhat, hogy egy adott évben a visszaírás összességében meghaladja az elszámolt értékvesztés összegét, javítva a mérleg szerinti eredményt.

Viszonyszám, a készletekre az adott időszakban elszámolt értékvesztés és visszaírás különbségét arányosítja a készletek záróállományához.

Értékvesztés korrekció: az időszak során elszámolt és visszaírt értékvesztéssel a nevező korrigálandó.

19.ábra: A készletek értékvesztése mutató számítási módszere és adatforrásai

A számláló lehet negatív, mert elképzelhető, hogy több az értékvesztés visszaírás, mint az értékvesztés elszámolás. Ilyenkor egy előző időszakban elszámolt értékvesztés visszaírása történik meg az elemzett időszakban. A nevező nem lehet negatív, de nulla igen, ha nincs záró készletállomány.

A készletek értékvesztése arányának mutatója kifejezi, hogy egy költségvetési szervnél egy évben a készletekre elszámolt értékvesztés hogyan viszonyult arányaiban az értékvesztés hatását nem tartalmazó készletállományhoz.

Kockázatnak tekintjük, amennyiben a költségvetési szerv egy évben (készletekre) elszámolt értékvesztésének az éves eredményre gyakorolt hatása jelentős, azaz a mutató értéke meghaladja a 10%-ot. Magas kockázatot jelent, ha kettő, vagy akár három egymást követő évben a mutató értéke meghaladja a 10 %-os kockázati jelzőszámot.

Együtt értékelendő a követelések értékvesztése arányának mutatóval, mert ha mindkettő kockázatot jelez, azaz meghaladja a 10%-ot, akkor a kétféle értékvesztés együttesen már jelentős hatást gyakorol a mérleg szerinti eredményre.

Először azonban azt kell elemezni, hogy a költségvetési szerv számviteli politikájával összhangban történt-e az értékvesztés elszámolása, illetve maga a számviteli politika és az értékelési szabályok összhangban vannak-e a jogszabályokkal, az irányítószeri előírásokkal.

Példa:

Az ÁSZ elemzése alapján a készletgazdálkodás eltérő az egyes szakképzési centrumok esetén, de még a raktárat üzemeltetők sem rendelkeznek jelentős készletállománnyal. Ezért nem jellemző a készletek utáni értékvesztés elszámolás sem.

74 kórház 2017-2023. évi adatai alapján végzett ÁSZ elemzés kimutatta, hogy mindösszesen 7 kórház, a vizsgált csoport 9,5%-a számolt el értékvesztést a készletekre. A hét kórházból kettő a készletérték 10%-át meghaladó – azaz a kockázati értékhatár feletti – értékvesztést mutatott ki egy, illetve két évben is.

3. A mutatók együttes bemutatása és közös elemzése

A bevezetésben felhívtuk a figyelmet arra, hogy az egyes mutatók önmagukban keveset árulnak el egy költségvetési szerv gazdálkodásáról, de több összetartozó mutató kombinált elemzésével árnyalt képet kaphatunk a költségvetési szerv, vagy akár egy teljes szakágazat vagyoni helyzetének alakulásáról, az azt övező kockázatokról. Fontos hangsúlyozni, hogy nincsenek fontosabb vagy kevésbé fontos mutatók, azok nem versengenek egymással, hanem kiegészítik egymást, mivel más-más metszetben számszerűsítik a költségvetési szerv (vagyon)gazdálkodásának jellemzőit. A költségvetési szerv vezetői, illetve egy szakágazat esetén az irányító szerv szakemberei az elemzett szervezet, szervezetek sajátosságai, illetve az elemzés célja alapján kombinálhatják a Kézikönyv mutatóit. Az így elvégzett szakszerű és adatokkal alátámasztott elemzések segítségével megalapozható egy differenciált cselekvési terv az eszközök pótlásra, megújítására, illetve a feltárt kockázatok kezelésére.

A korábban bemutatott 11 vagyongörzési és 8 jövedelmezőségi mutató sokféleképpen rendezhető párokba, hármas-négyes, vagy akár nagyobb csoportokba, az elemzés céljától függően. A következőkben néhány példát mutatunk be erre. Előbb azt a kérdést tesszük fel, amelyre az elemzés során választ keresünk, majd az alkalmazható mutatókat soroljuk fel, és rávilágítunk a közöttük lévő összefüggésekre.

Kérdés: Mennyire elhasználódtak a befektetett eszközeink egyes csoportjai?

A válaszadáshoz felhasználható mutatók:

- használhatósági fok mutató,
- teljesen, nullára leírt eszközök arányának korrigált mutatója,
- terven felüli értékcsökkenés aránya mutató.

Erre a kérdésre a közvetlen választ a használhatósági fok mutató adja meg. Ezt célszerű a legalább a befektetett eszközök három nagy csoportjára (immateriális javak, ingatlanok, gépek és berendezések) külön-külön is kiszámolni, mivel az elhasználódottság nagyon különböző lehet az egyes eszközcsoportok között. Az alacsony használhatósági fokot az is okozhatja, hogy a költségvetési szerv vagyontárgyai között nagy arányban található olyan eszközök, amelyeknek már nincs nettó értéke. Ezt a teljesen, nullára leírt eszközök aránya mutató számszerűsíti, amely szintén kiszámolható eszközcsoportonként. Ha ez utóbbi mutató magas, akkor célszerű részletesebb vizsgálatot végezni. Első lépésben azt célszerű megvizsgálni, hogy a vagyonkimutatásban szereplő, nullára leírt eszközök ténylegesen használatban vannak-e. A használaton kívüli eszközöket indokolt a mutató számításánál figyelmen kívül hagyni, majd selejtezésükre tervet készíteni és azt végrehajtani.

A használatban lévő nullára leírt eszközök esetében szükséges megvizsgálni, hogy azok várhatóan mennyi ideig lesznek még működőképesek, mikorra válik cseréjük szükségessé, és ez milyen összegű beruházást igényel.

Az elemzéshez pótlólagos információt szolgáltathat a terven felüli értékcsökkenés aránya mutató kiszámítása. Ha ugyanis ez magas, akkor a használhatósági fok romlásához olyan tényezők is hozzájárulhattak, amelyek az eszközök tervezett hasznos időtartama előtti

elhasználódásához vezettek. Ilyenkor indokolt megvizsgálni, hogy mi áll a háttérben (pl. szakszerűtlen használat, megelőző karbantartások elmulasztása, időjárás kitérttség).

Ha a használhatósági fok mutató alacsony, és a teljesen nullára leírt eszközök korrigált mutatója is alacsony, akkor az arról árulkodik, hogy az eszközök viszonylag nagy arányban tervezett hasznos időtartamuk vége felé közelednek, ezért hamarosan tömeges felújításukra vagy pótlásukra lesz szükség. Célszerű ezt számszerűsíteni és egy ütemezett felújítási, pótlási tervet készíteni.

Kérdés: Mire elegendők a beruházásaink?

A válaszadáshoz felhasználható mutatók:

- beruházási aktivitás mutató
- eszközpótlási mutató (arány és eszközpótlási igény)
- eszközmegújítási mutató
- folyamatban lévő beruházások mutatója

Az eszközpótlási arány mutató azt fejezi ki százalékos formában, hogy az elemzett időszakban a beruházási aktivitás összességében elegendő volt-e az eszközök értékcsökkenésének pótlására. Ha a mutató értéke 100 százaléknál kisebb, akkor célszerű az eszközpótlási igény mutatót is kiszámolni, ami számszerűsíti, hogy mekkora összegű beruházási aktivitásra lett volna szükség még ahhoz, hogy az aránymutató elérje a 100 százalékot. Ezt az összeget tekinthetjük beruházási elmaradásnak, amelyet a következő évek pótolni kell majd egyrészt annak érdekében, hogy a költségvetési szerv a vagyonának nettó értékét meg tudja őrizni, másrészt az eszközök elhasználódása is indokol majd egy legalább ilyen összegű pótlólagos beruházást. (Ez utóbbi erősíti, hogy a mutató az inflációval nem számol, azaz az eszközök cseréjéhez szükséges összeg nagy valószínűséggel magasabb lesz annál, mint amit az eszközpótlási igény mutató jelez.)

Az eszközpótlási arány mutató 100 százalék feletti értéke sem jelenti azt, hogy az elemzett időszakban a beruházási aktivitás elegendő volt az eszközpárt használhatósági fokának szinten tartásához. Ennek egyik oka a már említett infláció, egy másik oka pedig az, hogy ha a beruházások új létesítmények létrehozását szolgálták, akkor a magas beruházási aktivitás ellenére sem került sor a már az elemzett időszak előtt meglévő eszközök értékcsökkenésének tényleges pótlására. Ez utóbbi – a közsférában gyakran előforduló – helyzet aggregált mutatószámokkal nem jellemezhető, hanem részletes vizsgálatot igényel.

A nem elégséges beruházási aktivitás egy harmadik okára hívhatja fel a figyelmet az eszközmegújítási mutató kiszámítása. Ha ugyanis ez annak ellenére alacsony, hogy az eszközpótlási arány mutató 100 százalék feletti, akkor ez azt jelzi, hogy a költségvetési szerv befektetett eszközei között magas arányban található olyan (nullára leírt) eszközök, amelyek után a költségvetési szerv az elemzett időszakban már nem számolt el értékcsökkenési leírást.

Miért járhat ez együtt pótlólagos beruházási igénnyel? Azért, mert ha a nullára leírt eszközök ténylegesen használatban vannak (erre a kérdésre az első javasolt elemzés során kaphattunk választ), akkor – inkább előbb, mint utóbb - azok cseréje is szükségessé válhat, következésképpen ahhoz is beruházásokra lesz szükség.

A helyzetet javíthatja, ha jelentős beruházások vannak folyamatban, ezért célszerű e mutatót is bekapcsolni az elemzésbe, számszerűsíteni, hogy a folyamatban lévő beruházások aktiválásuk után milyen hatást gyakorolnak majd az eszközállomány nettó értékére, áttételesen a korszerűségére.

Kérdés: Milyen veszteségeink keletkeztek a vagyongazdálkodás során?

A válaszadáshoz felhasználható mutatók:

- Eszközértékesítésen realizált eredmény mutató
- Terven felüli értékcsökkenés aránya mutató
- Befektetett pénzügyi eszközök értékvesztése mutató
- Követelések értékvesztése arányának mutatója
- Behajthatatlan és/vagy elengedett követelések aránya mutató
- Készletek értékvesztése arányának mutatója
- Befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatója

A Kézikönyv nem javasolja aggregált jövedelmezőségi mutatók használatát, elsősorban azért, mert a nyereségesség növelése általában nem célja a költségvetési szervezeteknek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy gazdálkodásuk során ne kellene a veszteségek minimalizálására törekedniük. A Kézikönyv több olyan mutatót is ismertet, amelyek veszteségek keletkezését számszerűsítik. Az ÁSZ elemzéseinek tapasztalata az, hogy az egyes mutatók általában csak szerény összegű veszteséget jeleznek, ha azonban a három parciális vagyongazdálkodási mutató és a három jövedelmezőségi mutató egyaránt feltár veszteséget, akkor a hat különböző veszteségelem már számottevően befolyásolhatja a szervezet működésének eredményességét. A költségvetési szerv tartós veszteségessé pedig az eredménytartalék negatívvá válása következtében erodálja saját tőkéjét. Ez lehet az egyik oka annak, hogy a befektetett eszközök korrigált fedezettségi mutatójának értéke 100 százalék alá csökken, ami már kockázatot jelent a szerv likviditása szempontjából. Ezért 100 százalék alatti fedezettségi mutató esetén mindenképpen szükséges a veszteséghez vezető folyamatok feltárása, és ehhez a nevezett mutatók alkalmazása.

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Csere János u. 10. | 1364 Budapest 4., Pf. 54
www.asz.hu | szamvevoszek@asz.hu
telefon: +36 1 484 9100